

**EESTIS ON KÄESOLEVAL KÜMNENDIL KORRALDATUD MITMEID
KULTUURI- JA KESKKONNAPOLIITIKAGA SEOTUD EUROOPA NING
MAAILMA TIPPSÜNDMUSI** ²⁰⁸

Matti Raudjärv ^{209, 210}
Tartu Ülikool

Abstract:

The subject of this paper is topical as many European and global events are organised by a specific country with participants who are both young and older people from many countries. Also Estonia as a small country has had the opportunity not only to participate in but also to be the main organiser of many such events and host visitors from other countries besides our own people and to show them Estonia, our culture and activities.

The objective of this paper is to describe the impact of events of cultural and environmental policy which have been held in Estonia on the whole complex of economic policy and to bring some examples on such an impact both in Estonia and outside, both in the closer and more distant countries.

Summary of the research tasks is as follows:

- description of widely attended cultural events (mainly music and concerts) held from 2022 to 2025 which have taken place within just four years, with an emphasis on Tallinn but also at other places in Estonia;
- Tartu as the European Capital of Culture, together with Viljandi and the towns and rural municipalities of Southeast Estonia (music, concerts, theatre performances, exhibitions, etc.);
- Tallinn as the European Capital of Sport (also sportsmen and sports activities in Estonia as a whole);
- And certainly our Song Celebrations with the tradition of more than 100 years (starting from 1934 also the Dance Celebrations) in Tallinn with their audience of about 100 000 people;
- Tallinn was also the European Green Capital with its parks, green areas, gardens and all the related developments.

The first Song Celebration took place in Tartu from 30 June to 2 July (according to the old calendar from 18 to 20 June) 1869. The initiator of the idea, main organiser

---

²⁰⁸ Siin olev tervikartikkel USB-mälupulgal (USB flash drive; USB-Stick) on eesti keeles, kuna mitmed materjalid ei pruugi teistes keeltes lugejatele huvi pakkuda. Artikli lühendatud variant-kokkuvõtte inglise keeles on ajakirja trükiversioonis. NB! Alates 2025. aastast kasutame CD asemel USB-mälupulka, kuna kõik uuemad arvutid (eriti sülearvutid) ei võimalda CD-d kasutada (tehnoloogia areng!?).

²⁰⁹ Matti Raudjärv on

- Tartu Ülikooli sotsiaalteaduste valdkonna emeeritus, Georgia Tehnikaülikooli valitud külalisprofessor ja doktoriõppe välismaine juhendaja ning Tbilisi Riikliku Ülikooli määratud külalisprofessor; (*viide jätkub järgmisel leheküljel joone all*)

and general director of the first nationwide Song Celebration in Estonia was Johann Voldemar Jannsen. Music has accompanied Estonians all their life. Tallinn as an internationally recognized City of Music of UNESCO – 2022-2025. Tallinn as the European Green Capital – 2023. Culture has helped the Estonian nation and state to

- käesoleva kolmekeelse rahvusvahelise teadusajakirja asutaja (1984) ja peatoimetaja /aastast 1984 kuni 2006 vastutav toimetaja ja alates 2007 peatoimetaja/;
  - ajakirjaga seotud teaduskonverentside ellukutsuja (laevakonverents: Tartu-Värskä-Pihkva-Värskä-Tartu, 1984) ning peakorraldaja Värskas /1984 – 2012/ ja Jänedal /2013 – ... /, edaspidi ka Eesti saartel /2026 – ... / ning
  - kirjastus- ja konsultatsioonifirma Mattimar OÜ juhataja-tegevdirektor /alates 1993/;
  - Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna vilistlane-Alumni (alates 1974) ja Saksamaal DAAD-i Alumni (alates 1990);
  - Tallinna Tehnikaülikoolis (1992) esimese majanduspoliitika õppetooli asutaja Eestis, selle esimene juhataja ja professor;
  - aastatel 1979 – 1989; (2003 – 2005, 2007, 2010 – 2012, 2015, 2017 – 2018 Eesti Vabariigi kodanikuna) stažeerinud Venemaal Sočis;
  - ajavahemikul 1989 ... 2016 stažeerinud korduvalt ja pikaajaliselt paljudes Saksamaa LV parimates ülikoolides (Kiel, Frankfurt /Main/, Osnabrück, Paderborn jt), sh mitmel korral ka maailmas tuntud Kieli Maailmamajanduse Instituudis;
  - 1992. aasta juulis-augustis stažeerinud Austrias Viini Majandusülikoolis.
  - aastatel 2005 – 2007 Krimmis (2005 ja 2006 **Foros**'is /seal puhkas näiteks tollane Nõukogude Liidu president M. Gorbatšov augustis 1991 augustiputši eel ja ajal; *Augustiputš* oli 18.–21. augustil 1991 Nõukogude Liidus toimunud riigipöördekatse. [https://et.wikipedia.org/wiki/Augustiputš%C5%A1#V%C3%A4lislingid]/ 23.08.2025 (aastal 2007 Jalta lähedal);
- Kõik need täiendusseminarid korraldas Ternopili Rahvuslik Majandusülikool (Ukraina), Foros'is oli neil ülikooli filiaal;
- Allakirjutanu viibis aastal 2005 Foros'is teist korda. Esimesel korral, augusti esimesel poolel, olime Krimmis pulmareisil, mil peatuspaik oli ämma-äia tuttavate juures Foros'i selles osas, kus tavainimesed elasid (valdavalt paneelelamud, mingil määral ka ühepere elamud ja suvilad; tuttavad töötasid hotellis, Foros'i selles osas, kus NLKP liikmed /loc: kõrged ametnikud/ puhkasid.)
- 2008 ja 2012 Türgis (Belek, Antalya jt); 2011 Kreekas (Kreeta, pealinna Heraklioni lähedal); 2013 Kreekas (Chalkidikis, Nea Moudania); 2014 Hispaania (Barcelona); ei saanud osaleda, kuna haigestusin);
- aastatel 2014–2017 stažeerinud ja olnud õppetööl Georgia Tehnikaülikoolis (loengud ka teistes ülikoolides: Kutaisi, Telavi, Zugdidi), sh paaril viimasel aastal konsulteerinud-juhendanud Tbilisi Riikliku Ülikooli õppejõude ja doktorante. Osalenud igal aastal ettekandega plenaaristungil ka konverentsil Tbilisis ja Kutaisis ja avaldanud artiklid Georgia Tehnikaülikooli teadusajakirjas).
- Seejärel tekkis sunnitud paus – isa haigestus raskelt ja lahkus meie seast (jaanuar 2019), ema jäi üksi, haigestus ja lahkus samuti (jaanuar 2025). Seega nende eest hoolitsemine ja majapidamine jäi suuresti MR. peale.

³ E-mailid: matti.raudjarv@ut.ee /Tartu Ülikool/ ja mattir@mattimar.ee /Mattimar OÜ/.
 Mattimar OÜ koduleheküljel www.mattimar.ee on informatsioon nii käesoleva ajakirja ilmunud aastakäikude- numbrite /rubriigis: Publikatsioonid-Publikationen-Publications/ ja info aja-kirjade-konverentside /Infokirjad eesti, saksa ja inglise keeles rubriigis: Aktuaalne-Aktuell-Topical/ kohta.

survive. In 2024, Tartu was the European Capital of Culture. Tallinn is the European Capital of Sport in 2025. This year, in 2025, the important nationwide XXVIII Song Celebration and the XXI Dance Celebration „Iseoma“ (“Kinship”) 2025 with many foreign visitors took place in Tallinn.

Keywords: cultural and environmental policy; nationwide Song Celebration – 1869, Tartu; Johann Voldemar Jannsen, main organiser and general director; City of Music; Capital of Culture; Capital of Sport; Tallinn – European Green Capital; XXVIII Song Celebration and XXI Dance Celebration – 2025; foreign visitors.

JEL: K, 5, 23, 42, 53, 56, Q, Z1, Z2, Z32

Sissejuhatus

Artiklis käsitletav on aktuaalne, kuna Euroopas ja maailmas on palju sündmusi, kus korraldajateks konkreetne riik ning kaasosalejateks inimesed, nii noored kui vanad paljudest riikidest. Ka Eestil kui väikeriigil on olnud võimalus paljudel taolistel sündmustel mitte ainult osaleda, vaid ka peakorraldajaks olla ning lisaks oma inimestele ka teistest riikidest külalisi vastu võtta ning neile Eestimaad, meie kultuuri ja tegemisi tutvustada.

Artikli eesmärgiks on kirjeldada ja tuua näiteid Eestis toimunud kultuuri- ja keskkonnapoliitika sündmuste kaudu kogu majanduspoliitika kompleksile mõju avaldada, ning seda nii Eestis kui väljaspool Eestit, nii lähemal kui kaugemal.

Uurimisülesanneteks olid kokkuvõtlikult:

- laia kandepinnaga kultuurisündmuste kirjeldamine ajavahemikul 2022 kuni 2025; seega vaid nelja aasta jooksul toimunud, fokusseerunud (muusika ja kontserdid) rõhuga Tallinnas, aga ka mujal Eestis;
- kultuuripealinn Tartu-2024, koos Viljandi ja Kagu-Eesti linnade ja valdadega (muusika, kontserdid, teatrietendused, näitused jms);
- spordipealinn Tallinn-2025;
- ja loomulikult meie rohkem kui 100-aastase traditsiooniga laulupeod (aastast 1934 lisandusid ka tantsupeod) Tallinnas koos ca 100 000 pealvaataja-kuulajaga;
- Tallinn oli ka roheliseks pealinnaks oma parkide, haljasalade, kodusadade ja kõige selle arengutega aastal 2023.

Euroopas ja UNESCO tasandil on juba pikemat aega tore traditsioon – paljudes riikides ja nende linnades olulisi ja silmapaistvaid sündmusi korraldada.

Ka Eesti on aktiivselt nendesse rahvusvahelistesse sündmustesse lisandunud ja seda eeskätt suuremate linnade baasil, kuna nende eelarved on suuremad, et kulutusi katta. Nii on näiteks kahekümnendate aastate nelja aasta (2022 – 2025) jooksul Tallinnas toimunud Euroopa ja ülemaailmse tähendusega sündmuseid kolmel ja Tartus (koostöös Viljandi linna ning Lõuna-Eesti linnade ja valdadega) ühel korral.

Siinjuures tuleb kindlasti ka Eesti pikaajalist laulu- ja tantsupidude korraldamise traditsiooni esile tõsta. Kõige suuremad toimuvad küll perioodiliselt Tallinnas, kuid samuti Tartus, maakondade keskustes ning teistes Eesti linnades ja valdades. Eesti laulu- ja tantsupeod on unikaalne ülemaailmse tähtsusega sündmus, seepärast kanti meie traditsioon 2003. aastal UNESCO inimkonna suulise ja vaimse pärandi meistriteoste nimekirja.

Laulu- ja tantsupeod on juba ammu rahvusvahelisteks kujunenud, sest osalejaid on paljude riikide rahvaste seast olnud.

Artikli koostamisel on kasutatud mitmesuguseid Interneti materjale, omavalitsustöötajate kirjutisi, mis on meie ajakirja erinevates numbrites ilmunud. Samuti ilmunud teemakohaliste meenemüntide sertifikaate, allakirjutanu poolt välja antud kolme monograafiat, mida ta on edukalt Tallinna, Tartu, Pärnu ja Narva ülikoolides-kõrgkoolides-kolledžites üliõpilasi õpetades kasutanud. Mitmete sündmuste puhul on sisu täiendatud ajakirjanduses avaldatud informatsiooni, ka autori enese poolt kogetut on ära kasutatud.

Suuremat tähelepanu on pööratud ka maailma kuulsa helilooja maestro Arvo Pärtile, kuna tema 90. juubelit nii Eestis kui praktiliselt kogu maailmas suurejooneliselt tähistatakse.

Illustratsiooni eesmärgil on nii põhiaartiklis kui seejärel Post Scriptumis (järelsõnana; **P.S. 1, P.S. 2 ja P.S. 3**) kirjutatu täienduseks hulk fotosid esitatud.

1. Aastast 2022 on Eestis toimunud hulk üleilmse tähtsusega majanduspoliitika, eeskätt kultuuri- ja keskkonnapolitikaga seotud sündmusi

Võttes aluseks majanduspoliitika kolm põhivaldkonda, korra-, struktuuri- ja protsessipoliitika, võime keskkonnapolitiika korrapoliitika ja kultuuripoliitika struktuuripoliitika koosseisu arvata. (Raudjärv, M. 1995; 1997; 2000)

Rohelus looduses on kindlasti üks olulisemaid tegureid soodustamiseks inimeste ja teiste elusorganismide eksisteerimist planeedil Maa. Enamus inimeste igapäevaste tegevuste-töötamise kõrval on oluline koht kultuuril, muusikal sh ka laulul ja tantsul, spordil ja liikumisharrastustel, aga samuti pikal laulu- ja tantsutraditsioonil. Need on tegevused, millega eestimaalased igapäevaselt kokku puutuvad ja tegelevad. Kindlasti ei piirduta vaid siin loetletuga, vaid puututakse sageli kokku ka paljude teiste tegevuste ja majanduspoliitika valdkondadega.

XXI sajandi kolmandal kümnendil on Eestis järgmised rahvusvahelise tähtsusega sündmused toimunud:

- Tallinn kui rahvusvaheliselt tunnustatud UNESCO²¹¹ muusikalinn – 2022-2025;
- Tallinn kui Euroopa roheline pealinn – 2023;
- Tartu kui Euroopa kultuuripealinn – 2024;
- Tallinn kui Euroopa spordipealinn – 2025;
- Tallinnas toimus olulise tähtsusega üle-eestiline ning paljude väliskülalistega XXVIII laulu- ja XXI tantsupidu „Iseoma“ – 2025.

Seega on Tallinn olnud fookuses roheline pealinnana, UNESCO muusikalinnana, spordi pealinnana ning laulu- ja tantsupeo korraldajana. Loomulikult on need sündmused tegelikult üleriigilised olnud, vaid korraldajate enamus on Tallinna esindanud.

Tartu on vedanud kultuuripealinna sündmusi, kuid tegevusse olid aktiivselt kaasatud ka Viljandi linna ning Lõuna-Eestis Tartu maakonna, Põlva maakonna, Valga maakonna ja Võru maakonna linnade ja valdade 19 omavalitsust (koos Viljandi Linnavalitsusega osales kokku 20 omavalitsust).

2. Muusika on eestlasi kogu elu saatnud

Tallinn kui rahvusvaheliselt tunnustatud UNESCO muusikalinn aastatel 2022 – 2025.²¹²

Muusika on algusest peale olnud viis, kuidas eestlased on säilitanud oma kultuuri ja ühtekuuluvustunnet. Enne kirjutamisoskuse levikut kandsid meie kultuuri põlvest põlve edasi suulised lood, mida esitati sageli lauludena. Lauupeod sündisid rahvuslikul ärkamisajal sidemest oma maaga ja inimestevahelisest ühtsustundest, mis viis iseseisvuse väljakuulutamiseni 1918. aastal. Alates ajast, mil Tallinn sai 1928. aastal laulupidude koduks, on linn meie kultuuri edasi kandnud ja säilitanud ühel kõige olulisemal viisil.

²¹¹ Ühinenud Rahvaste Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsioon on ÜRO allorganisatsioon, mis on loodud, et toetada ülemaailmset koostööd teaduse, hariduse, kultuuri, kommunikatsiooni, keskkonnakaitse ja inimõiguste vallas.

Peakontor: Pariis, Prantsusmaa; **Loodud:** 16. november 1945, London, Suurbritannia; **Asutajad:** India, Ameerika Ühendriigid, Prantsusmaa, Hiina jpt.; **Tütarettevõtte:** International Committee of Slavists; **Emorganisatsioon:** Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (ÜRO).

Eestis on sekretariaat 1998. aastast peale ühe **asutaja** ja rahastajaga (kultuuriministerium) sihtasutus. [https://www.google.com/search?sca_esv=d2103c24cb9566f2&rlz=1C1NHXL_etEE741EE752&sxsrf=AE3TifO4-r7cCE0yudV-v_brURL.SrbfwXA:1749541167369&q=unesco+asutajad&stick=H4sIAAAAAAAAAAOPgE-LSz9U3MK1Mt8iu0FLPTrbSTyotzxsLLS6GM-LzC1KLEksy8_Os0vJL81JSixax8pcCZZLzFRKLS0sSsxJTAChaPb5JAAAA&sa=X&sqi=2&ved=2ahUKEwjEgbTerOaNaxUBIRAIHd-HHYQ44YBegQIPRAG&biw=1920&bih=953&dp r=1] 10.06.2025

²¹² [https://www.visittallinn.ee/est/k%C3%BClastaja/loe-soovitusi/k%C3%B5ik-artiklid-soovitused/tallinn-%E2%80%93-unesco-muusikalinn] 15.06.2025

See kordus külma sõja lõpus ja Nõukogude Liidu lagunemise ajal, kui sajad tuhanded eestlased kogunesid Tallinna lauluväljakule, et režiimile rahumeelselt lauldes vastu astuda.

Tallinn on ka heliloojate ja uue muusika linn, mis on olnud mitme ainulaadse muusikastiili sünni juures. Just Tallinnas töötamise ajal lõi maestro Arvo Pärt oma isikupärase *tintinnabuli* stiili, mis tegi temast maailma esitatuima elava klassikalise muusika helilooja. Tänu helilooja Veljo Tormisele said hääbuva traditsiooniga regilaulud värske kuju süvamuusika abil. Tänapäeval on regilaulud mõjutanud mitmeid muusikastiile alates klassikalisest kuni pop- ja rokkmuusikani. Aasta on alati täis suurepäraseid muusikasündmusi.

Foto 1: Lauluväljak on rahvast tulvil (hinnanguliselt üle 100 000 inimese), et kuulata laulukaare alt tulevaid koorilaule ja sõnavõtte. Foto: Kaaren Mikkin.²¹³

Tallinn on silmapaistvate rahvusvaheliste festivalide kodupaik. 1990ndate alguses tagasihoidlikult alanud Jazzkaar on tõusnud üheks olulisimaks džässifestivaliks Põhja-Euroopas. Maailmatasemel artistid kogunevad kevadel Tallinna, et esitada kõige paremat ja uuemat džässmuusikat. Iga-aastane Tallinn Music Week (TMW) on rahvusvaheline festival, mis ühendab mitmekülgse kontserdivaliku ulatusliku konverentsiprogrammiga. Eesti Muusika Päevad esitleb Eesti nüüdismuusika paremikki.

Elavat muusikat on võimalik Tallinnas iga päev kuulata. Iga päev ei ole festival, kuid elava muusika nautimiseks sobiva koha leidmine ei ole Tallinnas keeruline. Peale suuremate kontserdisaalide esitatakse elavat muusikat ka restoranides,

²¹³ [<https://www.visittallinn.ee/est/k%C3%BClastaja/loe-soovitusi/k%C3%B5ik-artiklid-soovitused/talli-nn-%E2%80%93-unesco-muusikalinn>] 15.06.2025

kohvikutes ja väiksemates klubides. Nimekirja kõikidest Tallinnas toimuvatest kontsertidest on võimalik leida sündmuste kalendrist.

Tallinna muusikaline ajalugu on väga põnev. Huvilistel on soovitatav külastada Tallinna vanalinnas asuvat Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi, mis vaatleb Eesti ajalugu muusika ja lugude kaudu.

Tallinna lauluväljaku uus külastuskeskus heidab valgust Tallinnas toimuvate laulupidude ajaloole 20. ja 21. sajandil. Lisaks jutustab külastuskeskus loo laulvast revolutsioonist ning esitleb põnevaid mälestusesemeid ja kirjapanekuid sellest Eesti ajaloo ühest olulisemast ajast.

UNESCO logo ²¹⁴

ÜRO lipp ²¹⁵

Ühinenud Rahvaste Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsioon (UNESCO) on ÜRO allorganisatsioon, mis on loodud, et toetada ülemaailmset koostööd teaduse, hariduse, kultuuri, kommunikatsiooni, keskkonnakaitse ja inimõiguste vallas. ²¹⁶ UNESCO muusikalinnaks saamine ei ole Tallinnale lühiajaline projekt, vaid tulevikku suunatud strateegiline valik tõstmaks kultuur ja muusika linna arengus tähtsale kohale. Kogu protsess oli avatud ja kaasav, selles osales üle 80 muusikavaldkonna esindaja. Tallinna taotlus sai hindamiskomisjonilt väga kõrge tagasiside, mistõttu ootused linnale on kõrged nii kohalikul muusikamaastikul kui ka rahvusvaheliselt. Muusikal on väge tuua inimesed kokku ning puudutada hinge. Seda on täna rohkem vaja kui kunagi varem. (Siil, R. ... 2022: lk 49 – 57)

---

²¹⁴

[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d0/Flag_of_UNESCO.svg/250px-Flag_of_UNESCO.svg.png] 22.09.2025

²¹⁵ [https://vm.ee/sites/default/files/2022-07/Yhendatud_rahvaste_organisatsioon_lipp.PNG] 22.09.2025

²¹⁶ UNESCO.

[https://www.google.com/search?q=UNESCO&rlz=1C1NHXL_etEE741EE752&oq=UNESCO&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqBggAEEUYOzIGCAAQRrg7MggIARBFgcYozIOCAIQRrgnGDsYgAQYigUyBggDEEUYOzINCAQQLhjHARjRAXiABDIHCAUQABiABDIHCAYQABiABDIHGCAcQRRg80_gEIODY1OWowajeoAgCwAgA&sourceid=chrome&ie=UTF-8] 15.06.2025

Meie ajakirja numbrites 1-2/ 2022 CD-l on võimalik kuulata paljude Eesti heliloojate, dirigentide ja interpreetide loomingut (vt ajakirja trükisel lk 20 – 25 ja kuula CD-l; muusikat kokku/ Total music: **52,10** minutit) :

Heino Eller „Kodumaine viis“/ „Homeland Tune“ (ERSO/ The Estonian National Symphony Orchestra + dirigent/ conductor: Olari Elts), kestus: **3.57** minutit

Artur Kapp „Metsateel“/ „On the Forest Path“ (laul/ song: Georg Ots), **3.25**

Rudolf Tobias avamäng „Julius Caesar“/ overture „Julius Caesar“ (ERSO/ The Estonian National Symphony Orchestra + dirigent/ conductor: Neeme Järvi), **8.51**

Cyrrillus Kreek „Maga, maga, Matsikene“/ „Sleep, sleep, Little Mats“ (TÜ kammerkoor/ University of Tartu Chamber Choir + dirigent/ conductor: Triin Koch), **4.07**

Jaan Rääts „Kontsert kammerorkestrile I osa“/ „Concerto for chamber orchestra No. 1, 1st movement : Allegro (Eesti Raadio Kammerorkester/ The Estonian Radio Chamber Orchestra + dirigent/ conductor: Neeme Järvi), **3.29**

Veljo Tormis „Raua needmine“/ „Curse Upon Iron“ (EFK/ Estonian Philharmonic Chamber Choir + dirigent/ conductor: Tõnu Kaljuste), **9.11**

Artur Lemba „Armastuse poeem“/ „Poem of Love“ (viul-klaver/ violin-piano: Leena Laas, Nata-Ly Sakkos), **2.35**

Arvo Pärt ^{217, 218} „Fratres“/ „Fratres“ (Hortus Musicus/ Hortus Musicus), **8.43**

---

²¹⁷ Arvo Pärt – 90. Maestro sündis 11. septembril 1935 Paides. 2,5 aasta vanusena sai ta koduks Rakvere. Kooliteed alustas helilooja Rakvere 1. algkoolis, aastatel 1950 – 1954 õppis Rakvere 1. keskkoolis. Tema muusikaõpetajaks oli Jaan Pakk, kelle käe all mängis ta orkestris ja ansamblites. Rakvere Lastemuusikakooli lõpetas Arvo Pärt 1953. aastal Ille Martini klaveriklassis. 1954. aastal läks ta edasi õppima Tallinna muusikakooli. Side Rakverega aga säilis – siin oli kodu ja siin elas ema.

Eesmaa, Enn. (2025). Teekond, mis viis tintinnabulini. Maaleht nr 37 (1979 11. september 2025, lk. 39 – 41.

²¹⁸ Arvo Pärdi 60. sünnipäeval kuulutas Rakvere ta oma aukodanikuks. Tema 70. sünnipäevaks kingiti talle linna poolt tema õpetaja Jaan Paku viiul. Arvol olid silmad märjad. Kui helilooja 75. sünnipäeva 11. septembril 2010 tähistati, avati ühtlasi Rakvere kesklinnas, nn turuplatsil skulptor Aivar Simsoni (tuntud ka kui Seaküla Simson ja Simson von Seakyl) skulptuur „Noor-meis jalgrattaga muusikat kuulamas.“ Selle taiese loomise aluseks oli üks Rakveres ammu levinud jutt: nimelt rääkis lugu Rakveres elanud noorest Arvo Pärdist, keda tihti nähtud linna turuplatsil jalgrattaga tiirutamas. Pärdi lahutatud emal polnud raadiot, väidab rahvajutt, kuid samas töötas raadio turuplatsil posti otsas, edastades klassikalist muusikat. Noor Arvo sõitnud posti ümber, enesel kõrv klassika jaoks kikkis. Niisama seista ja kuulata ta ei julgenud – arvas, et peetakse imelikuks.

Sikk, Rein. (2025). Kuidas kuulus helilooja lõhki kuivas ja muu hulgas kitseks muutus. Maaleht nr 37 (1979 11. september 2025, lk. 40 – 41.

MR: meenutades ajakirja 1-2/ 2022 koostamist kui allakirjutanu maestrolt ühe tema teose avaldamiseks luba palus (ja mille ka sai), soovitas Arvo Pärt just 1977. aastal ansamblile loodud muusikateost „Fratres“ (ee 'vennad'). Teose kandis esimest korda ette Hortus Musicus 29. oktoobril 1977 Riias.

MR.: Arvo Pärt on ilmselt tuntuim eestlane maailmas, vähemalt kultuuriinimeste ja teadlaste seas (seda kinnitavad väga paljude ülikoolide ja teiste kultuuri- ja teadusinstituutide tunnustused-autasud-tiitlid). Kuna ta on paljude ülikoolide audoktor (eeskätt muusikateaduse vallas), siis on temast sobiv pikemalt ka meie käesolevas teadusajakirjas kirjutada (eesti keelne täisartikkel USB-mälupulgal), Seetõttu on käesoleva artikli autor, sündinud 1949 Rakveres,

Gustav Ernesaks „Mu isamaa on minu arm“/ „My Fatherland Is My Love“ (laulupeo ühendkoorid/ song festival joint choirs + dirigent/ conductor: Gustav Ernesaks), **4.01**

Raimond Valgre „Saaremaa valss“/ „Saaremaa waltz“ (laul/ song: Georg Ots; Eesti Raadio Estraadiorkester/ Estonian Radio Pop Orchestra + dirigent/ conductor: Peeter Saul), **3.39**

Foto: **Maailmas kuulus helilooja eestlane Arvo Pärt – 90**, sündis Eestis, Paides 11. septembril 1935.²¹⁹

Seda juubelit tähistatakse nii Eestis kui ka mujal maailmas mitmete kontsertide ja teiste tähtsündmustega. (MR.: ja seda kogu 2025. aasta vältel).

Ta on lõpetanud 1963. aastal Tallinna Riiklikus Konservatooriumis Heino Elleri kompositsiooniklassi ning töötanud helirežissöörina Eesti Raadios. Alates 1960. aastate lõpust on Pärt vabakutseline helilooja.

Nii Pärdi varase loomingu avangardistlik väim kui ka 1970. aastatel valminud teoste religioosne olemus tõid kaasa vastuolulise kriitika ning põhjustasid mitmeid vastasseise toonaste ametivõimudega.

1980. aastal oli Pärdide perekond summitud emigreeruma – algul Viini, seejärel Berliini, kuhu jäädigi ligi 30. aastaks.

1984. aastal sai alguse helilooja tänaseni kestev koostöö tunnustatud plaadifirma ECM asutaja, produtsent Manfred Eicheriga.

Samal aastal ilmus ECMi egiidi all Pärdi autoriplaat „Tabula rasa“, mille edu tõi tema loomingule kuulajaid üle terve maailma. Pärdi muusika jõudis kiiresti nimekate orkestrite ja ansamblite repertuaari ning sealt edasi paljudele heliplaatidele.

Aastal 2010 pöördus Arvo Pärt tagasi

Arvo Pärdi Keskus on helilooja Arvo Pärdi isikuarhiiv ning info- ja muusikakeskus. See on avatud kohtumispaik muusikutele, teadlastele ja muusikahuvilistele – kõigile neile, kes tunnevad huvi tema loomingu või mõttemaailma vastu.

Selle asutasid helilooja ja tema perekond sooviga luua võimalused Arvo Pärdi

1956 esimesse klassi läinud ning elanud ja õppinud Rakveres 1965. aasta suveni (olles seega ka kuulsu Arvo Pärdi kaaslinlane ja koolikaaslane Rakvere 1. Keskkoolist; mõned viimased kuud ema õe, tädi Linda majas Rohu tänaval elanud, kuna ema-isa ja õde kolisid kevadel Tallinnasse elama), seda meelt, et maestrost tuleb veidi pikemalt kirjutada – mida järgneval enam kui viiel leheküljel on ka tehtud.

Kuna olen kirjutanud ka Rakvere 1. Keskkoolist (eeskätt seoses Arvo Pärdiga), ja selle kooli ajalugu (nimed, asukohad, areng jms) on küllaltki kirev, kohati ka vastuoluline, st aegade jooksul on toimunud hulk muutusi ja arenguid. Sellest osaliselt aga juba järelsõnas (P.S.: 1, 2, 3).

²¹⁹ Arvo Pärt – Arvo Pärdi Keskus. [<https://www.arvopart.ee/arvo-part/>] 14.09.2025

Eestisse. Heliloojana äratas Pärt tähelepanu juba 1960. aastatel, mil temast kujunes nii Eestis kui ka kogu Nõukogude Liidus üks avangardistliku muusika juhtfiguure. Paljud 20. sajandi olulisemad modernistlikud kom-positsioonitehnikad jõudsid siinsesse muusikaellu just Pärdi teoste, nt „Nekroloog“, „Perpetuum mobile“, „Pro et contra“ jt kaudu. 1968. aastal loodud dramaatiline kollaaž „Credo“ kujunes loomingus ja elus pöördpunktiks, mille järel loobus helilooja seni kasutatud kompositsioonitehnikatest. Uue helikeele otsingud viisid Pärdi loomingulisse kriisi, mis kestis kaheksa aastat. Sel ajal pöördus ta õigeusku ning pühendas end ka gregooriuse laulu, hiliskeskaja poliifoonia ning renessanssmuusika uurimisele. Aastal 1976 jõudis Pärt oma originaalse muusikalise keeleni, millele andis nimeks tintinnabuli (tintinnabulum – ladina keeles „kelluke“). Esimene uues helikeeles kirjutatud teos oli väike klaveripala „Aliinale“ (1976), millele järgnesid „Cantus Benjamin Britteni mälestuseks“ (1977), „Fratres“ (1977), „Tabula rasa“ (1977), „Peegel peeglis“ (1978) ja paljud teised teosed, mille järgi heliloojat täna kõige rohkem tuntakse. Arvo Pärdi mitmekesine looming hõlmab orkestrimuusikat, sealhulgas nelja sümfoonia, teoseid koorile ja orkestrile, solistidele ja orkestrile, a cappella koorimuusikat, kammermuusikat ja oreliteoseid. Valdav osa neist põhinevad liturgilistel või teistel vaimulikel tekstidel, nagu suurvormid „Passio“ (1982), „Te Deum“ (1985), „Miserere“ (1989/1992), „Kanon pokajanen“ (1997) ja „Adam’s Lament“ (2010). 2000. aastatel sai alguse traditsioon tähistada Arvo Pärdi sünnipäevi helilooja osavõtul kontsertidega tema lapsepõlvlinnades Paides ja Rakveres, samuti Tallinnas. Helilooja juubeliaastatel on aset leidnud suuremad ettevõtmised. Arvo Pärt on üks neid heliloojaid, kelle looming on oluliselt muutnud meie arusaamist muusikast. Tema isikupärane muusikaline keel tintinnabuli on jõudnud

loomingulise pärandi säilitamiseks ja mõtestamiseks tema emakeelses keskkonnas, Eestis. Arvo Pärdi Keskus asub Laulasmaal, 35 kilomeetri kaugusel Tallinnast, looduslikult kaunil poolsaarel, männimetsa servas. Arvo Pärdi Keskuse hoone arhitektid on Fuensanta Nieto ja Enrique Sobejano Hispaania arhitektuuribüroost Nieto Sobejano Arquitectos. Arhitektide sõnul peegeldab hoone arhitektuuriliste vahenditega Arvo Pärdi muusika vaikust ja geometriat. Ehitis lähtub ka ümbritsevast maastikust – sirgete mändide paiknemisrütmit ja vertikaalist – luues tasakaalu Pärdi loominguga taandatud ja metsakeskkonna ilu vahel. Selles ühegi täisnurgata ning mitme sisehooviga majas asuvad lisaks arhiivi- ja tööruumidele raamatukogu, 150-kohaline kammersaal, näituseala, videoruum ja õppeklassid. Hoone pindala on 2348 m². Ehitismaterjalidena on kasutatud looduslikke materjale: klaasi, puitu ja betooni. Arvo Pärdi Keskuse hoone võistlustöö „Tabula“ tunnistati 2014. aastal rahvusvahelise arhitektuurivõistluse võitjaks. Ehitusprojekt valmis koostöös Eesti arhitektuuribürooga Luhse & Tuhal ning hoone ehitas AS Ehitustrust – alustas ehitusega 2017. aasta märtsis, hoone valmis oktoobris 2018. Pidulik avamine toimus 13. oktoobril 2018. Avakontserdil musitseerisid Anne Akiko Meyers (viul), Vambola Krigul (löökpillid), Eesti Filharmoonia Kammerkoor, Tallinna Kammerorkester, Tõnu Kaljuste (dirigent), ansambel Vox Clamantis, Jaan-Eik Tulve (dirigent). Avalikkusele avati Arvo Pärdi Keskus 17. oktoobril 2018.

Arvo Pärdi Keskuse peamine eesmärk on helilooja isikuarhiivi loomine ning selle töös osalevad helilooja ise ja tema perekond. Michael Pärt tegutseb oma isa loomingut tutvustava ja säilitava Arvo Pärdi keskuse nõukogu esimehena.

väga laia ja eriilmelise kuulajaskonnani ning selles komponeerib helilooja tänaseni.

Ehkki Pärdi loomingust ei lähtu ühtki koolkonda, on tema tintinnabuli-teosed tugevalt mõjutanud suurt osa nüüdismuusikast. Ta on juba aastaid muusika-elementidena kasutanud vaikust ja pausi.

(jätk eelmisel lehel ülal kõrval veerus

Arvo Pärdi keskus)

Foto: arhitekt Alar Kotli poolt projekteeritud koolihoone /1938/. Ajal, millal allakirjutamu Rakveres koolis käis (1956–65), kandis see koolihoone nimetust **Rakvere 1. Keskkool**.²²⁰

Foto: Arvo Pärdile pühendatud Ukuaru **muusikamaja**²²² Rakveres, kus helilooja veetis oma koolipoisiaastad. Maestro 90. juubeli sünnipäevakontsert peeti 11.09.2025 Rakvere uuel väl-jakul, mis asub Arvo Pärdi nimelise Ukuaru²²³ muusikamaja ees.

Ehitusjärgus muusikamaja keskseks osaks on arhitekt Alar Kotli projekteeritud Pauluse kirik,²²⁴ mille ehitamine jäi teise maailmasõja tõttu pooleli.

Sama arhitekti loodud on ka muusikamaja naabruses üle tänava asuv koolihoone (Rakvere 1. Keskkool, vt kõrval olevat foto), kus Arvo Pärt keskkoolis käis (MR.: samas koolis õppis ka allakirjutamu 1956–65).

Rakverelastele ja teistele külalistele esines Ees-

²²⁰ MR.: fotol olevale koolihoonele ehitati kuuekümnendate aastate esimesel poolel-keskel hoonest paremale juurde basseini lisahoone (põhihoonega ühendatud, kahe rajaga, pikkusega 16,7 meetrit – ujudes kolm basseini pikkust, andis see võistluses kokku 50 meetrit. Aega võttes oli võimalik võrrelda 50 meetri ujulas ujutud aegade, sh ujujatega, kes pidavalt treenisid ja võistlesid ujumises). Nn basseinihoone ehitamisel osalesid ka kooliõpilased (eeskätt abi- ja koristustöödel, sh osales ka allakirjutanu, kel oli üheksandas klassis /1964/65/ õppimise ajal võimalus nn kehalise kasvatuse tundides basseinis ujuda). Selline kooliujula oli Eestis sel ajal haruldane.

Kümnendat klassis jätkasin aga juba perekonna kolimise tõttu septembris 1965 Tallinnas, nimelt Tallinna 2. Keskkoolis (Reaalkool). Seal õppis ka tol ajal allakirjutanuga sama aastakäigu mees, juba noore viievõistlejana tuntud Raivo Saldre, kes saanud teada, et ma Rakverest olin tulnud, tundis korduvalt siirast huvi selle Rakvere siseujula vastu (sest viievõistluse üks aladest oli ujumine). Raivo Saldre (13.01.1949 Tallinn – 27.08.2018 Tallinn), oli eesti viievõistleja ja spordimetoodik, tuli aastatel 1971, 1972 ja 1975 individuaalselt Eesti meistriks, kuulus NL-i ametiühingute koondisse. Ta lõpetas 1967. aastal Tallinna 2. Keskkooli ja 1972. aastal Tallinna Pedagoogilise Instituudi (tänapäevane Tallinna Ülikool) kehakultuuriteaduskonna. [https://et.wikipedia.org/wiki/Raivo_Saldre] 15.09.2025. Aasta vanemana õppis samas koolis ka Tõnu Meijel (sünd. 31.03.1948 Tallinnas): eesti ujuja (püstitas 13 Eesti rekordit), viievõistleja, hilisem Eesti ujumiskoordinaatori peatreener, sporditegelane ning -ajakirjanik (lõpetas 1967. aastal samuti 2. Keskkooli ja 1971 Tallinna Pedagoogilise Instituudi kehakultuuriteaduskonna, tundis samuti huvi Rakvere ujula vastu. [https://et.wikipedia.org/wiki/Tõnu_Meijel] 15.09.2025.

²²² [https://s.err.ee/photo/crop/2025/09/11/3010086hc1bct22.jpg] 14. 09.2025

Kooli eelkäijad: esimene – Rakvere Poeglaste Gümnaasiumis (asukoht Pikk tn 29; 1.10. 1912 – 2018); ...

Kool on oma ajaloo vältel olnud liitumiste kaudu seotud mitmete koolidega ja töötanud erinevate nimede all (teiste seas ka Rakvere Ühisgümnaasium ja Keskkool, Rakvere Gümnaasium, Rakvere Eesti Keskkool ja Rakvere I Keskkool). Alates 1994. aastast kandis kool nime Rakvere Gümnaasium.

01.09. 2002. aastal alustasid Rakvere Gümnaasiumi algklasside õpilased õppetööd Tallinna tn õppehoones, kus asus Rakvere Vene Gümnaasium.

17. veebruaril 2010 võttis Rakvere linnavolikogu vastu otsuse liita Rakvere Vene Gümnaasium Rakvere Gümnaasiumiga.

01. jaanuarist 2011 andis linnavalitsus Tallinna tänava õppehoone (valminud 1963) ja territooriumi haldamise üle Rakvere Gümnaasiumile. Rakvere Vene Gümnaasiumi õpetajad ja teised pedagoogilised töötajad võeti 1. septembrist 2011 tööle Rakvere Gümnaasiumi õpetajatena.

1. septembril 2022 korraldati Rakvere Gümnaasium ümber põhikooliks ja kool kannab nüüd nime **Rakvere Vabaduse Kool**.²²¹ Selle õppehooned asuvad aadressidel Vabaduse 1 ja Tallinna 29.

MR. Nimetus „Vabaduse kool“ on ilmselt seepärast, et kooli põhihoone asub Rakveres Vabaduse tänava alguses.

ti rahvusmeeskoor (RAM), dirigeeris Mikk Üleoja (muusikamaja ees telgis).

***

Foto: **Rakvere turuhoone** on aastatel 1926–1928 insener Ferdinand Adoffi projekti järgi ehitatud hoone Rakvere keskväljaku ääres (ametli- kult Turu plats), Laada tänav 14. Hoone on ise-loomulik 1920. aastate ehituslaadile. All vasakul on näha skulptuur "Noormees" jalgrattal muusikat kuulamas. "[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/1/19/Rakvere-1.JPG/19_20px-Rakvere-1.JPG] 15.09.2025

Foto: ajalooline Rakvere pangahoone Turu platsi ääres, autor insener Ferdinand Adoff. [<https://ajapaik.ee/photo-thumb/129321/800/rakvere-pangahoone-vaade-ins-ferdinand-adoff/>]

²²³ „Ukuaru“ on 1973. aastal Veera Saare romaani "Ukuaru" järgi valminud mängufilm. Filmi tunnusmuusika on Arvo Pärdi loodud "Ukuaru valss". Režissöör, Leida Laius. Stsenarist, Mats Traat. Helilooja, Arvo Pärt. Osatäitjad-näitlejad, nn vana kaardivägi: leedulane Antanas Barčas, Elle Kull, Lembit Ulfsak, Velda Otsus, Jüri Järvet, Astrid Lepa, Oskar Liigand jmt.

²²⁴ Nõukogude korra-okupatsiooni ajal, kasutati hoonet spordisaalina paljude spordialadega tegelemiseks. Riiklikult tähtsa kultuuriobjektina Rakverre ehitatavasse muusikamajja ei tule avamise ajaks orelit. Riigikogule saadetud toetuse saamise avalduses oli aga kirjas, et Pärdi nimelisse muusikamajja tuleb orel!?

²²¹ Ajalugu – Rakvere Vabaduse Kool. [<https://rakverevk.edu.ee/ajalugu>] 14.09.2025

Foto: **Skulptuur** "Noormees jalgrattal muusikat kuulamas" Rakvere Turu platsil. Avamine toimus 11. septembril 2010. Autorid on skulptorid Aivar Simson (Seaküla Simson, Simson von Seakyll) ja Paul Mänd.

[<https://www.monument.ee/thumbsresizer/v/rakvere-linn/rakvere-poiss-jalgrattaga-arvo-part-1.thr.300x256.jpg>] 15.09.2025

Foto: **Rakvere Turu plats** (vaade turuhoone poolt) on Rakvere Südalinna linnaosas asuv 2004. aastal valminud moodne väljak, mida ümbritsevad ostukeskus, poed, apteegid, söögikohad, kohvikud, pangad ja turismiinfokeskus. Väljak rajati 1908. aastal. Kuni 2003. aastani tegutses platsil avaturg, mis koliti lähedal asuvale Laada-Veski tänava nurgale hoovi.

[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d5/Rakvere_Central_Square.jpg/1920px-Rakvere_Central_Square.jpg] 15.09.2025

***

Nüüd on maestro Arvo Pärtille küllalt palju käesoleva artikli ruumi pühendatud (seda on ta aga kindlasti väärt! Ega kõik lugejad tema kohta

piisavalt informatsiooni oma!). Aga see pole veel kõik. Artikli autorina jätaksin enesele õiguse tuua välja ka **Arvo Pärtil antud tunnustused**.

***

Kahel korral on Arvo Pärdi muusikaga CD pälvinud Grammy auhinna:

Esimese Grammy sai Pärt 2007. aastal, mil koorisalvestiste kategoorias triumfeeris heliplaat „Da pacem“ Eesti filharmoonia kammerkoori ja Paul Hillieri ettekandes. Hillier on Arvo Pärdist ka raamatu kirjutanud. Seitse aastat hiljem jõudis niisama kõrge tunnustuseni „Aadama itk“ Tõnu Kaljuste dirigeerimisel.

Foto: Grammy on alates 1958. aastast välja antav rahvusvaheline muusika-auhind. Auhinda korraldab ja annab välja Ameerika Ühendriikides tegutsev National Academy of Recording Arts and Sciences, tuntud ka kui The Recording Academy. [https://en.wikipedia.org/wiki/Grammy_Awards] 15.09.2025

New Yorgi maailmakuulus Carnegie Hall on Arvo Pärdi kuulutanud selle hooaja peamiseks heliloojaks. Kavas on vähemalt paar tema autorikontserti. Arvo Pärti võib pidada kõige tuntumaks eestlaseks me planeedi kultuuriinimeste seas. Sellised inimesed teevad ka väikese rahva suuresti suuremaks. (allikas: Eesmaa, Enn. (2025), vt viide 6)

Järgnevalt olulisemad juubilari maestro Arvo Pärdi mõned olulisemad ajatelje daatumid (autasude saamise

ARVO PÄRT – AUTASUD

Audoktori nimetused

1989 – 2018: 13-lt ülikoolilt Euroopas, Põhja-Ameerikas, Lõuna-Ameerikas, Austraalist

Auliikme staatused

1991 – 2022: kaheksalt akadeemiliselt institutsioonilt Euroopas ja USA-s

Lükmeliskus

- 2009 – Serbia Teaduste ja Kunstide Akadeemia välisliige
- 2011 – Paavsti kultuurinõukogu liige, Vatikan
- 2011 – Eesti Teaduste Akadeemia liige muusika alal, Tallinn, Eesti

Grammy nominatsioonid

1989 – 2013: 11. korral –

- parim kaasaegne heliteos, seitsmel korral (ECM New Series)
- parim koorimuusika esitus, kolmel korral (ECM New Series)
- parim klassikaalbum, ühel korral (ECM New Series)

Muud väga erinevad autasud ja teenetemärgid

1962 – 2024: 65. korral

[<https://www.arvopart.ee/arvo-part/autasud/>] 15.09.2025

1990. aastal sai Arvo Pärdist Tallinna konservatooriumi, Tartu ja Sydney ülikooli audoktor.

1991. aastast on maestro Rootsi kuningliku muusikaakadeemia auliige.

Arvo Pärt on eesti presidentidelt saanud Riigivapi esimese ja teise klassi teenetemärgi.

Neid riike ja rahvaid pole kuigi palju, kes Arvo Pärdi loomingut ei oleks kõrgelt tunnustanud.

2024. aastal lisandusid olulised autasud Suurbritanniast ja Monacost.

(allikas: Eesmaa, Enn. (2025), vt viide 6)

ajad on valdavalt välja jäetud; teised varasemad ajad on enamuses eespool olevatel lehekülgedel esitatud):

Veebruaris 1979 toimunud ENSV Heliloojate Liidu XI kongressil pidas Pärt spontaanse kõne, tõmmates pähe pikajukselise paruka ning tänades võimukandjaid irooniliselt kahe aanimetuse eest.

Pool aastat varem oli talle antud ENSV teenelise kunstitegelase tiitel, detsembris aga peeti ta dissidendina kinni Moskva lennijaamas teel Londonisse oma teose ettekandele. Pärdi sõnavõtt ainult kinnistas tema kui persona non grata kuvandit toonases Eestis ning päädis võimude „soovitusega“ tal koos perega kodumaalt lahkuda.

Novembris 1979 arvati ENSV Heliloojate Liidust välja.

Jaanuaris 1980 oli Pärdide perekond summitud Eestist lahkuma.

Eesti meedia nimetas heliloojat kodumaa reeturiks ning tema loomingut esitused kontserdisaalides ja raadioeetris olid ametlikult keelatud.

Nad asusid elama Viini.

Kirjastus Universal Edition sõlmis heliloojaga lepingu tema teoste levitamiseks.

1981. Pärdid said Austria kodakondsuse.

Arvo Pärdile määrati Saksa Akadeemilise Vahetusteenistuse (DAAD – Deutscher Akademischer Austauschdienst) stipendium ning pere kolis Berliini, kuhu jäädigi pea 30 aastaks.

1984. Loomingulise koostöö algus plaadifirmaga ECM ja produtsent Manfred Eicheriga.

Ilmus CD „Tabula rasa“, millest sai alguse uus sari „ECM New Series“. Sealtpäele on kõigi tähtsamate teoste esmasalvestused tehtud ECMiga.

1989. Esimene visiit kodumaale pärast emigreerumist.

2005. Ennistati Eesti Heliloojate Liidu liikmeks.

2010. Asus püsivalt elama Eestisse.

Arvo Pärdi Keskuse asutamine Laulasmaale.

2017. Arvo Pärt pälvis Ratzingeri preemia (Vatikan).

Üleandmisel kohtus helilooja nii paavst Franciscuse kui ka emeritpaavsti Benedictus XVI-ga.

2018. Arvo Pärdi muusikale pühendatud nädalalõpp Flagey kontserdimajas Brüsselis, tähistamaks Eesti Vabariigi 100. aastapäeva.

Arvo Pärdi Keskuse pidulik avamine toimus 13. oktoobril 2018.

Avalikkusele avati Arvo Pärdi Keskus 17. oktoobril 2018.

* * *

Raimond Valgre „Muinaslugu muusikas“/ „A fairy tale in music“ (laul, duo/ song, duo: Anneli Peebo + Marko Matvere; Tallinna Kammerkoor + dirigent/ conductor: Tarmo Leinatamm), **2.12**

Litsentsilepingud sõlmiti järgmiste organisatsioonidega/ License agreements have been entered into with the following organizations:

- Eesti Rahvusringhääling/ Estonian Public Broadcasting;
- Eesti Autorite Ühing/ Estonian Authors' Association;
- Eesti Esitajate Liit/ Estonian Performers Association.

Konsultatsioonid/ Consultations: Eesti Muusika Infokeskus/ Estonian Music Information Center.

Muusikateosed valis välja ajakirja peatoimetaja Matti Raudjärv (teoseid esitavad dirigendid ja interpreedid olid esindatud juba teoste juures), samuti sõlmis ta ülal nimetatud lepingud ning kooskõlastas vajadusel CD-l esitluse nii heliloojate, orkestrite, kooride, dirigentide kui interpreetidega.

3. Loodus, roheline ja selle eest hoolitsemine ehk keskkonnaga seotu on Eestis alati au sees olnud ^{225, 226}

Rohelise pealinna liikumine sai alguse 2006. aastal Tallinna linnaeapea Jüri Ratase algatusest. 15. mail 2006 kirjutasiid 17 Euroopa linna esindajad alla memorandumile, millega tehti Euroopa Komisjonile ettepanek tunnustada igal aastal linna, kus lisaks keskkonnasõbralikele juhtimisotsustele ja üldise keskkonnateadlikkuse tõstmisele on rakendatud säästva arengu põhimõtteid, parandatud ühistranspordi kvaliteeti, laiendatud parkide ning haljasalade pindala, juurutatud jäätmekäitluse kaasageid põhimõtteid ja tehnoloogiaid või rakendatud innovaatilisi ja julgeid lahendusi linna üldise elukeskkonna oluliseks parandamiseks. Ettepanek leidis toetust Euroopa Komisjoni poolt 22. mail 2008 Brüsselis avaldatud deklaratsioonis.

Igal aastal tunnustatakse tiitliga ühte Euroopa linna, kus on viimase 5-10 aasta jooksul märkimisväärselt parandatud elukeskkonda ja rakendatud säästva arengu põhimõtteid, toimib elanike, ettevõtluse, mittetulundusühingute jt koostöö, jätkatakse elukeskkonna parandamise programmi, mis peaks avaldama kauakestvat mõju linnakeskkonnale ja ollakse valmis jagama sellealaseid kogemusi teiste linnadega.

Tiitel näitab linna valmidust ja võimet lahendada keskkonnaprobleeme.

Euroopa Rohelise Pealinna tiitel omistatakse linnale, kes on parandanud linnakeskkonda tervikuna konkreetsete tegudega, näiteks:

- ametiasutuste, kodanike, äriühingute ja teiste sidusrühmade koostöö ja partnerlussuhted, mille eesmärk on elutingimusi linnas arendada ja paremaks muuta
- keskkonnasäästlike liikumisviiside rakendamine
- parkide ja puhkealade rajamine ja laiendamine

---

²²⁵ Roheline Tallinn. [<https://roheportaal.delfi.ee/kategooria/120000154/roheline-tallinn>]
4.08.2025

²²⁶ Euroopa Roheline pealinn. [<https://www.tallinn.ee/et/keskkond/euroopa-roheline-pealinn>]
8.08.2025

- kaasaegne lähenemisviis jäätmehooldusele
- uuenduslikud lahendused mürareostuse probleemile
- ühtne lähenemisviis linnajuhtimisele, mis tagab pikaajalised positiivsed tulemused

Valikuprotsess

Euroopa Rohelise pealinna tiitlile kandideerivaid linnu hinnatakse järgmiste keskkonnanäitajate alusel:

1. Kliimamuutused: leevendamine
2. Kliimamuutused: kohanemine
3. Jätkusuutlik linnaliikuvus
4. Jätkusuutlik maakasutus
5. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus
6. Õhukvaliteet
7. Müra
8. Jäätmed
9. Vesi
10. Keskkonناسäästlik majanduskasv ja ökoinnovatsioon
11. Energiatõhusus
12. Juhtimine

Auhinnaprogramm on avatud ELi liikmesriigile, kandidaatriikidele ning Euroopa Majanduspiirkonna riikidele (Island, Norra ja Liechtenstein). Kõik ELi linnad, mille elanike arv on üle 100 000, võivad taotleda Euroopa rohelise pealinna auhinda. Žürii koosneb Euroopa Komisjoni, Euroopa Keskkonnaagentuuri, säästvust edendavate kohalike omavalitsuste (ICLEI), Euroopa transpordi- ja keskkonnaliidu (T&E), Euroopa Liidu Pealinnade Liidu ja Regioonide Komitee esindajatest.

Euroopa rohelisteks pealinnadeks on nimetatud järgmised linnad:

- 2010 Stockholm, Rootsi
- 2011 Hamburg, Saksamaa
- 2012 Vitoria-Gasteiz, Hispaania
- 2013 Nantes, Prantsusmaa
- 2014 Kopenhaagen, Taani
- 2015 Bristol, Ühendkuningriik
- 2016 Ljubljana, Sloveenia
- 2017 Essen, Saksamaa
- 2018 Nijmegen, Madalmaad (Holland)
- 2019 Oslo, Norra
- 2020 Lissabon, Portugal
- 2021 Lahti, Soome
- 2022 Grenoble, Prantsusmaa
- 2023 Tallinn, Eesti

- 2024 Valencia, Hispaania
- 2025 Vilnius, Leedu

Mõned näited:

Tallinna linn esitas ka oktoobris 2015 taotluse kandideerimaks 2018. aasta Euroopa roheline pealinna tiitlile! Võitjaks tuli Nijmegen, Madalmaad (Holland)

Tallinn esitas ka 2016. aasta novembris kandideerimise taotluse Euroopa roheline pealinna tiitlile 2019. aastaks. Kokku kandideeris 14 linna. 5. aprillil kuulutati välja viis finalistit kuhu kuulus ka Tallinn. Lisaks Tallinnale pääsesid finaali Soome linn Lahti, Norra pealinn Oslo, Belgia linn Ghent ja Portugali pealinn Lissabon. 2019. aasta Euroopa roheline pealinna tiitli saajaks kuulutati Norra pealinn Oslo.

2020. aasta Euroopa roheline pealinna tiitlile kandideeris 13 linna (sh Tallinn). Võitjaks osutus Tallinn. Seega – Tallinnast sai kui Euroopa roheline pealinn – 2023. Euroopa roheline pealinna aastal peatas Tallinn põuaperioodil linnamaadel niitmise. See andis tõe töötada välja uued põhimõtted, kuidas, kus ja kui tihti sel suvel niita.

Test in Tallinn on roheline pealinna aastal loodud projekt, mille eesmärk on pakkuda erinevatele innovaatilistele ettevõtjatele platvormi oma toodete või teenuste testimiseks Tallinna linnaruumis. Päril elulistes tingimustes proovile pandud lahendused on oma olemuselt märksa kindlamad.

Eelmisel, Tallinn – Euroopa roheline pealinna aastal, sai linn valmis ühe suure olulise strateegilise arengudokumendi „Tallinna jätkusuutliku linnaliikuvuse kava 2035“ ehk liikuvuskava, mis seab sihte kogu liikuvuse valdkonnale ja kus on kirjas ka konkreetsed tegevused. Alates maist 2023 sõidavad Tallinnas esimesed elektribussid.

Muutused linnaruumis on tavaliselt keerukad ja aeganõudvad protsessid, kuid projektiga „Rohejalg“ on Tallinn katsetamas taktikalit urbanismi: ilmetute kohtade elavdamist uudsete ning vähem ajamahukate lahendustega. Kõige tuntum neist – Raekoja platsi suvepark – avatakse õige pea taas.

Cleantech Estonia ja TalTech Mektory korraldasid koostöös kliimahäkatoni Climathon, mis leidis aset 27.–28. oktoobril Tallinnas. Osalejad said võimaluse lahendada erinevaid keskkonnaprobleeme, pakkudes uuenduslikke lahendusi. Climathoni korraldamist toetas tänavu ka Euroopa roheline pealinn Tallinn.

Nexpo Tallinn on Eesti ajaloo suurim rohetehnoloogiate näitus, mis ühtlasi ka roheinnovatsiooni tippsündmus. Selle fookuses on sel korral linnakeskkonna transpordilahendused. Kõige värskemate ideede kohtumispaias tuuakse kokku innovaatilised ettevõtted, rahvusvaheliselt hinnatud visionäärid

Rahvakogu on justkui mini Tallinn, kus juhuvalimi valitud linnakodanikel on võim- lus esitada pärast teemaga tutvumist omapoolsed ettepanekud, kuidas linnaelu paremaks muuta. 7. oktoobrist 4. novembrini toimus Tallinna esimene roheline pealinna rahvakogu. Üheskoos prooviti leida vastuseid ja ettepanekuid. Tallinlased tahavad, et autod liiguks aeglasemalt ja linnas oleks rohkem puid.

4. Kultuur on aidanud cesti rahval ja riigil püsima jääda

2024. aasta Euroopa kultuuripealinnad olid Bad Ischl Austrias, Bodø Norras ja Tartu. Euroopa identiteeti iseloomustab selle rikkalik ja mitmekesine kultuuripärand. Seda võib eelkõige leida paljudes Euroopa linnades. Kultuuripärandit tuleb tähistada. Seepärast tunnustab EL igal aastal kahte või kolme linna Euroopa kultuuripealinnana, mis on üks ELi tuntumaid ja edukamaid kultuurialgatusi.

1985. aastal käivitatud algatus asetab kultuuri Euroopa linnade keskmesse, et tähistada kogu aasta jooksul kunsti ja kultuuri. Praeguseks on auhinna pälvinud rohkem kui 60 linna kogu ELis ja kaugemalgi, kusjuures linnad on valinud välja sõltumatu ekspertide rühm.

Linnad valitakse välja kultuuriprogrammi alusel, millel peab olema tugev Euroopa mõõde, samuti peab see kaasama igas vanuses kohalikke inimesi ja aitama kaasa linna pikaajalisele arengule.

Euroopa kultuuripealinnade nimetamine algab kuus aastat enne seda, kui linnale antakse ametlikult üle kultuuripealinna tiitel, kandideerimiskutsega. Järgneva kahe aasta jooksul vaadatakse taotlused läbi enne kultuuripealinna ametlikku määramist.

Foto 2: Vaade Tartu raekojale ja Raekoja platsile.²²⁷

²²⁷ [<https://commission.europa.eu/news-and-media/news/putting-culture-heart-european-cities-2>]

Seejärel on linnal valmistumiseks aega neli aastat, mille jooksul Euroopa Komisjon jätkab nõustamist ja juhendamist. Praegu toimuvad konkursid tulevaste (2029. ja 2030. aasta) kultuuripealinnade nimetamiseks.²²⁸ 2025. aasta Euroopa kultuuripealinnad on Chemnitz Saksamaal ja Nova Gorica Sloveenias.

5. Eesti sportlased on rohkem kui sajandi teiste riikide seas silma paistnud

Tallinn valiti Euroopa spordipealinnaks – 2025. Siinjuures toome edasises kirjutes ära vaid Eesti, sh Tallinna esindanud sportlased, olümpiamedalistid.²²⁹

Eesti sportlaste olümpiamedalivõidud (ajavahemikul 1920 /Antwerpen/ kuni 2020 /Tokyo/):

Eesti ja Eestist pärit sportlased on olümpiamängudel võitnud 81 medalit (27 kuldmedalit, 23 hõbemedalit ja 31 pronksmedalit). Neist 71 suveolümpiamängudel ja 10 taliolümpiamängudel. Iseseisva Eesti riigi eest on võidetud 44 medalit (36 suveolümpiamängudel ja 8 taliolümpiamängudel).

Eestlaste olümpiamängude kuldmedalivõidud (ajavahemikul 1920 /Antwerpen/ kuni 2020 /Tokyo/):

Suveolümpiamängudel on võidetud 22 ja taliolümpiamängudel 5 kuldmedalit, neist Eesti riiki esindades 14 medalit (10 suveolümpiamängudel ja 4 taliolümpiamängudel).

Eestlaste olümpiamängude hõbemedalivõidud (ajavahemikul 1912 /Stockholm/ kuni 2012 /London/):

Suveolümpiamängudel on võidetud 20 ja taliolümpiamängudel 2 hõbemedalit, neist Eesti riiki esindades 11 medalit (9 suveolümpiamängudel ja 2 taliolümpiamängudel).

Eestlaste olümpiamängude pronksmedalivõidud (ajavahemikul 1912 /Stockholm/ kuni 2022 /Peking/):

Suveolümpiamängudel on võidetud 26 ja taliolümpiamängudel 3 pronksmedalit, neist Eesti riiki esindades 19 medalit (17 suveolümpiamängudel ja 2 taliolümpiamängudel).

Eesti ja Tallinn on igal aastaajal sageli ka MM- ja EM-ga seotud võistlusi edukalt korraldanud. Seda nii noorte kui täiskasvanute kategooriates. See on aga maailma spordi juhtinstitutsioonides positiivset tähelepanu äratanud.

024-09-04-et] 14.06.2025

²²⁸ Euroopa Komisjon ... (2024). [https://commission.europa.eu/news-and-media/news/putting-culture-heart-european-cities-2024-09-04_et] 14.06.2025

²²⁹ [https://et.wikipedia.org/wiki/Eesti_sportlaste_ol%C3%BCmpiamedaliv%C3%B5idud] 9.08.2025

Foto: Spordipealinn 2025 ²³⁰

Foto: Spordipealinn 2025 ²³¹

* * *

Allakirjutajate on pannud tähele kooliõpilasi, kes tõsiselt sporti teevad (ka oma kodustes tingimused, sh koduaias: korvpall, lauatennis, poks /poksikotiga/ jms) ning tekkis mõte neid toetada. Üheks võimaluseks oli neile korralikud korvpallid kinkida. Selles abistas mind eesti kergejõustiklane, sporditegelane ja -pedagoog, pedagoogikakandidaat (1988) Henn Vallimäe²³² ning toetas 15-kordse Eesti korvpallimeistri BC Kalev Cramo mänedžer Remo Kask. (vt fotod 3A, 3B ja 3C)

---

²³⁰ [https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSOUapx-Wn7QTrY5ltffFN_vmY2-UYvx-LkIQ&s] 28.09.2025

²³¹ [https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcT8Ds3taokHskXEZ5Wy2SRISxwOm_4d_bYSQA&s] 28.09.2025

²³² Henn Vallimäe tähistas 19. aprillil 2025 oma 70 aasta juubelit. Ta alustas lapsepõlves Tartus Tamme staadionil sõpradega nn hoovisporti harrastades. Sellele järgnes ujumine kolmandas klassis. Olude sunnil siirdus ta kergejõusiku treeningutele, sattudes tõeliste korifeede Mart Paama ja Fred Kudu käe alla. [https://volley.ee/henn-vallimae-70-on-olnud-au-olla-uue-evf-i-teerajaja/?2025-05-17_090557_5349.html] 9.08.2025

NB! Pikemalt loe käesoleva ajakirja Kroonika A osas: „Sünnipäevalised-juubilarid – ...

Foto 3A: 2024/2025 (kokku 15x) Eesti meistri BC Kalev/Cramo mänadžer Remo Kask ja ajakirja peatoimetaja, Tartu Ülikooli emeeritus Matti Raudjärv koos õpilastele kingitavate treeningkorvpallidega BC Kalev/Cramo auto taustal Tallinnas Kalevi Spordihalli juures 10. juunil 2025. Foto: Henn Vallimäe

Foto 3B: Treeningkorvpallid on ajakirja peatoimetaja Matti Raudjärve (MR) poolt Pirita Majandusgümnaasiumi õpilastele (MR-st paremal: kaksikud Rainer ja Henri) nende sünnipäeval üle antud (19. juulil 2025), allakirjutanu elamu-villa kinnistul, palaval suvepäeval varjus suure männi all. Foto: Udo Uik.

Foto 3C: Henn Vallimäe – 70²³³

Foto 4: Korvpalli Klubi BC Kalev/Cramo logo.²³⁴

Foto 5: Kalevi Spordihall peasissekäigu poolt vaadates.²³⁵

* * *

Euroopa spordipealinnaks nimetamine on Tallinnale tunnustuseks silmapaistva spordikorralduse eest. Tallinn pälvis tiitli muuhulgas tänu hästi ligipääsetavale ja võimekale sporditaristule ning aktiivsele spordikogukonnale.

Tallinnas on Eesti ühed paremad sportimisvõimalused, mis on pidevalt paranemas. Juba praegu asub Euroopa spordipealinnas rohkem kui 570 spordiobjekti ning enam

²³³ [<https://parnurotary.ee/wp-content/logouploads/2021/03/Henn-Vallimae.jpg>] 9.08.2025

²³⁴ [https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSK7K8i1aDqOKQffesC1bpsi6vzRhBrEhO6t28P0r_7hxVvPKh_KzZVx3x9eTqCTaPEc_js&usqp=CAU] 9.08.2025

²³⁵ [https://lh3.googleusercontent.com/gps-cs-s/AC9h4np0oa1Fx3aGILoYi1G9O-6z1I0ZpxOJZyPDfpsZQhFQpEnxPy0G8IN3dHxnGMbxbAoiU0ivVqZET3_d8bWlczEp4Lx8q6unaEo6OALMJI-ENu8CDRM_tYtgdDWx-bX96HxegVzw=s680-w680-h510-rw] 14.06.2025

Foto 6: BC Kalev/Cramo mänguhoos. Foto: Vladimir Markin

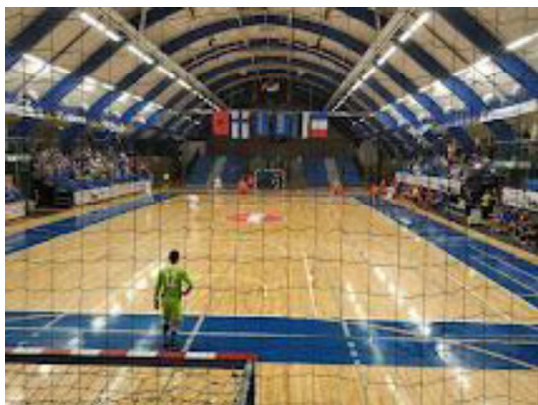

Foto 7: Kalevi Spordihalli sisevaade. Foto: Alexander Khamza

kui 1000 sportimispaika. Kodu lähedale loodud võimalused on üheks põhjuseks, miks tallinlaste liikumisaktiivsus on Eesti keskmisest kõrgem.

Spordipealinnana kannab Tallinn liikumisharrastuse eestkõneleja rolli Euroopas. Meie soov on pakkuda senisest veelgi paremaid võimalusi aktiivseks eluviisiks ja muuta liikumisharrastus iga linlase loomulikuks osaks.

Eesmärgi saavutamiseks korraldame terve aasta vältel erinevaid sündmusi, mis pakuvad põnevaid hetki nii sportlastele kui ka kõigile pealtvaatajatele. Seejuures aitavad spordipisikut leida mitmed uued sündmused, mida Tallinnas varem korraldatud ei ole.

Euroopa spordipealinnana saab Tallinn rahvusvahelist tunnustust ning kuulub üle maailma enam kui 3000 linna ühendavasse võrgustikku. Eesti spordiürituste korraldajatel on nüüd veelgi paremad võimalused olla välismaal nähtavad ning edendada seeläbi sporditurismi. Euroopa spordipealinna tiitliga suurenevad ka Eesti võimalused pälvida suurvõistluste korraldusõigust.

Tallinn on järjekorras 25. Euroopa spordipealinn. Esimest korda andis Euroopa Komisjoni poolt tunnustatud Euroopa spordipealinnade ja linnade liit (ACES Europe) spordipealinna tiitli välja 2001. aastal Madridile. Tallinnalt võtab 2026. aastal teatepulga üle Napoli.²³⁶

6. Eestlased on olnud sajandeid laulu- ja tantsurahvas

Laulupidusid peetakse Eestis juba 1869. aastast, 18. – 20. juunil. Siis toimus Tartus I üldlaulupidu, seal osales umbes 850 esinejat 51-st koorist. See muusikäsündmus oli ja on nii kooride kui ka pealtvaatajate pidu. Esimese üldlaulupeo korraldajate seas oli koos Vanemuise Seltsiga ka ajakirjanik, luuletaja, ja rahvusliku ärkamisaja tegelane Johann Voldemar Jannsen (1819-1890). See pidustus oli rahvusliku ärkamisaja tähtis osa, üks rahvusliku eneseteadvuse äratajatest.

1896. aastal toodi laulupidu üle Tallinnasse, kus seda nüüd jätkuvalt korraldatakse. 1933. aastal valmistus Eesti X juubelilaulupeoks. Tol erilisel puhul otsustati välja lasta hõbedane ühekroonine meenemünt. Originaalmündi tagakülje kujundas Günt-her Reindorf (1889-1974). Esiküljel on laulukaare taustal lüüra ja rooma number X, mis märgib laulupidude kümnnendat juubeliaastat. Mõlemal pool lüürat on aastaarvud: 1869 ja 1933. Mündi tagaküljel on Eesti Vabariigi vapp – kilp kolme lõviga, mida võotab tammeokstest pärg.

Sõdade vahelisel ajal tekkis tava korraldada muusikapidustusi iga viie aasta tagant, alates 1934. aastast on kaasatud ka tantsijad.

Pärast Teist maailmasõda korraldati esimene laulupidu aastal 1947.²³⁷ See oli XII laulupidu (27. – 29. juunil Tallinnas Lauluväljakul). Laulupeo juhid olid:

- Ühendatud segakooride juht Tuudur Vettik;
- Ühendatud meeskooride juht Gustav Ernesaks;
- Ühendatud naiskooride juht Alfred Karindi;
- Ühendatud lastekooride juht Riho Päts;
- Ühendatud puhkpilliorkestri juht Leopold Vigla.

Laulupeo repertuaari uute lauludega täiendamiseks kuulutati välja helitööde võistlus. Auhinnati Riho Pätsi, Gustav Ernesaksa, Liidia Austeri ja Mihkel Lüdigi laule.

Laulupeol kõlasid mitmed juba varem tuntud koorilaulud – näiteks Karl August Hermann "Oh laula ja hõiska" või Miina Härma "Tuljak".

---

²³⁶ Spordipealinn. [<https://sport.tallinn.ee/et>] 28.09.2025

²³⁷ XII LAULUPIDU (1947) – Laulu- ja Tantsupeo SA. [<https://sa.laulupidu.ee/ajalugu/xii-laulu-pidu/>] 24.09.2025

Esimest korda lauldi laulupeol Gustav Ernesaksa "Mu isamaa on minu arm", mis oli loodud Lydia Koidula sõnadele. 1944. aastal kirjutatud laulu laulsid segakoorid Tuudur Vettiku²³⁸ juhendamisel. Kuno Areng meenutab: "See oli täiesti tavaline laul, keskmine aplaus, ilusti lauldi ära ja asi sellega lõppes. Aga kui siis mindi koju ja hakati vaatama, mis sõnad seal on /—/ See laul hakkas väga kasvama. 1950. aastal see laul juba keelati kui natsionalistlik või nõukogude korra vaenulik lugu."

Tuudur Vettik²³⁹ oli laulupeo üldjuht aastatel 1933, 1938, 1947, 1960, 1969 ja ka 1980, kui Vettikul oli vanust juba üle 80 eluaasta. Samal aastal pälvis ta ka Eesti NSV rahvakunstniku aunimetuse.

---

²³⁸ Helilooja, pedagoog, koorijuht ja muusikateoreetik Tuudur Vettik (4.01.1898 Uniküla, Väike-Maarja kihelkond – 20.05.1982 Tallinn) õppis aastatel 1914–1918 Tartu õpetajate seminaris ning aastast 1919 jätkas õpinguid Tallinna Kõrgemas Muusikakoolis – esialgu viiuli erialal Eddy Bulleriani ja Alfred Pappmehli klassis ning seejärel lõpetas 1926. aastal August Topmani ja Juhan Aaviku juhendamisel muusikapedagoogika, võttes lisaks ka kompositsioonitunde Artur Kapi juures. Tuudur Vettik täiendas end eraviisiliselt kompositsiooni alal Mart Saare juures.

Aastatel 1919–1940 töötas Tuudur Vettik muusikaõpetajana Tallinna Jakob Westholmi eragümnaasiumis, Tallinna Õpetajate Seminaris ja Tallinna Pedagoogiumis.

1940. aastal alustas koorijuhtimisõppejõuna tööd Tallinna Riiklikus Konservatooriumis, kuni ta 1950. aastal ebaseaduslikult arreteeriti. Tuudur Vettik vabanes pärast mitmetes vangilaagrites viibimist 1956. aastal ja rehabiliteeriti 1968. aastal. 1956. aastast jätkus töö konservatooriumis kuni pensionile jäämiseni aastal 1962 (1947 professor, 1940–1946 koorijuhtimiskateedri juhataja, 1946–1947 dekaan). Koos Gustav Ernesaksa ja Jüri Varistega kujunes Tuudur Vettikust üks koorijuhtide koolkonna rajajaid Eestis.

Tuudur Vettiku heliloomingu kaalukaima osa moodustavad arvukad koori- ning soololaulud. Suurema tuntuse on pälvinud laulud "Nokturn" (tekst: Kersti Merilaas), "Kuu" (autori enda sõnad), "Su põhjamaa päikese kullast" (tekst: Markus Univer) jpt.

Ta oli Eesti Heliloojate liidu liige alates 1944. aastast (1944–1950; alates 1956).

Tuudur Vettik on pälvinud Eesti NSV teeneline kunstitegelase (1947) ja Eesti NSV rahvakunstniku (1980) aunimetuse ning saanud Nõukogude Eesti preemia (1948).

Allikas: Vettik, Tuudur. Eesti Muusika Infokeskus. (2011). [[https://www.emic.ee/?sisu=heli loojad&mid=32&id=109&lang=est&action=view&method=biograafia](https://www.emic.ee/?sisu=heli%20loojad&mid=32&id=109&lang=est&action=view&method=biograafia)] 24.09.2025

²³⁹ Vettik, Tuudur. Vikipeedia. [https://et.wikipedia.org/wiki/Tuudur_Vettik] 24.09.2025

Tuudur Vettik sündis Väike-Maarja kihelkonnas Unikülas Otsa talus 4. jaanuaril 1898 ja suri Tallinnas 20. mail 1982. Ta on maetud Tallinna Metsakalmistule. Tema ema oli koduperenaine, kes oli laulnud Jakob Liivi laulukooris. Isa oli tõllassepp, kes ei olnud musikaalne, kuid ta tegi kandleid. Juba väikesena hakkas Tuudur Vettik huvituma viiulist. Ta õppis alates 1907 Avispea algkoolis (õpetajaks võimekas muusik August Lepik) ja seejärel Väike-Maarja kihelkonnakoolis. Koolis asutas ja juhatas ta juba 15-aastase õpilasena sega- ja meeskoori, mängis kaasa Väike-Maarja puhkpilliorkestris, alustas ka komponeerimisega. 1914 jätkas ta õpinguid Tartu Õpetajate Seminaris.

Allikas: Eesti monumentide e-kataloog. [<https://www.monument.ee/vaike-maarja-vald/unikula-tuudur-vettik>] 24.09.2025

MR. märkus: allakirjutanu ema Salme Raudjärve (sündinud: Salme Vettik) poolne minu vanaisa Kaarel Vettik ja Tuudur Vettiku isa Peeter olid sugulased, seega ka Tuudur oli mulle sugulane. Nii minu vanaisa kui Tuuduri isa olid puusepad ja teenisid põhiliselt selle tööga leiba.

Alates 1950. aastast korraldatakse laulupidusid taas iga viie aasta järel. XX sajandi kaheksakümnendatel sai sellest traditsioonist laulva revolutsiooni algataja. Kümned tuhanded inimesed kogunesid Tallinnas laulukaare alla, laulsid isamaalisi laule ja nõudsid Eesti iseseisvust. (Directmarketing OÜ ... 2025; nr 0353)

1969. aastal möödus 100 aastat esimesest üldlaulupeost, see oli XVII pidu ja toimus toimus 28.–29. juunil Tallinnas Lauluväljakul.

Kaks nädalat enne juubelilaulupidu toimus laulupidude sünnilinnas Tartus Tartu juubelilaulupidu. Esimese üldlaulupeo eeskuju järgides musitseerisid seal vaid mees- ja poistekoorid ning puhkpilliorkestrid.

Esimest korda süüdati laulupeotuli pidude sünnilinnas Tartus, et võtta pärast seda ette teekond Tallinnasse laulupeo toimumislinna. Tuli süüdati päikesekiirtest I üldlaulupeo toimumiskohas, kus avati 1869.aastat meenutav mälestuskivi. Järgnevate nädalate jooksul liikus tuli läbi kõigi toonaste rajoonikeskuste Tallinnasse.

Lisaks Tartusse püstitatud mälestusmärgile rajati memoriaal ka lauluväljakule Lasnamäe kaldaäärele. Istutati 100 tamme, rajati aumüür ja püstitati mälestuskivi “Laulud nüüd lähevad”. See Friedrich Kuhlbari luulerida – “Laulud nüüd lähevad kaunimal kõlal” – mille Mihkel Lüdig 20. sajandi algul Viljandi lauluseltsile Koit hümniks viisistas, kõlas esimest korda laulupeol 1923. aastal. 1969. aasta juubelilaulupeost alates sai see üldlaulupidude traditsiooniliseks alguslauluks. Alates 1982. aastast on see ka noorte laulupidude alguslauluks. Au sees hoiti I üldlaulupeo traditsioone – toimusid võistulaulmised ja hommikused äratusmängud.

Laulupeo kava koostamisel pöörati suurt tähelepanu eelmiste laulupidude repertuaarile. I üldlaulupeol kõlanud lauludest lauldi Aleksander Kunileidi ja Lydia Koidula “Sind surmani”. Aga juubelipeoks kirjutati ka uut muusikat – näiteks kirjutas Veljo Tormis Hando Runneli sõnadele kantaadi “Laulu algus”.

Traditsiooni pikkust väljendasid lisaks mälestusmärkide rajamisele ja laulupeo repertuaarile ka heliloojate, koorijuhtide ja kultuuritegelaste mälestamised Metsakalmistul. Tähelepanu pöörati ka laiemale kultuuriprogrammile – Estonia teater etendas Piritä jõeääril Villem Kapi ooperi “Lembitu” ja lauluväljakul Pjotr Tšaikovski balletti “Luikede järv”.

Gustav Ernesaksa mälestused juubelipeost olid võimsad: “Juubelilaulupeo hea õnnestumine tegi kõik sõnatuks. Ka lähemad asjaosalised. Ei ole ette näha, et sellest võiks nii ruttu toibuda. Veel uneski kuuled ja näed hiigelkoori laulukaare alt tuld purskamas.” Juubelilaulupeol osales 771 kollektiivi 30 230 laulja ja mängijaga.

Juubelipeo üldjuhid olid: Gustav Ernesaks, Jüri Variste, Tuudur Vettik, Lembit Verlin, Richard Ritsing, Arvo Rataspepp, Roland Laasmäe, Heino Kaljuste, Uno

Järvela, John Tungal, Leopold Vigla, Helmut Orusaar, Neeme Järvi, Heino Rannap.²⁴⁰

2019. aastal täitis 150 aastat laulupeotraditsiooni algusest. Eesti hakkas Balti riikidest esimesena laulupidusid korraldama. 2019. aastal toimus juba XXVII laulupidu ja XX juubelitantsupidu. Juba 150 aastat kestnud traditsioon on üle elanud meie rahva jaoks kõige raskemad ajad: sõjad ja okupatsioonid. Lisaks sellele oli laulupidudel ka kõige keerulisematel aegadel eriline jõud tuua Eesti inimesed kokku muusika, laulu ja tantsu maagiaja ja säilitada rahvuslik identiteet, oodates võimalust taas luua oma sõltumatu riik. (Directmarketing OÜ ... 2025; nr 044)

Laulu- ja tantsupidu on koht, kuhu me tahame ikka ja jälle minna, kus ühinevad mitte ainult meie südamed ja hääled, vaid ka meie põlvkonnad ja saatused. Samas on see ka aeg nautida meie tantsijate loodavaid värviküllaseid liikumismustreid, mille kaudu nad tõlgendavad Eesti tantsutraditsioone igal aastal veidi erinevalt. See on naer, rõõm ja elevus, rongkäigul osalejatele suletud Tallinna tänavad, üle kogu riigi kokku tulnud rahvariietes piduliste rõõmsad näod ühistranspordis, tänavatel ja väljakutel, ja muidugi meie ühtsus nende nädalate jooksul, mil valmistume peaesinemisteks juuli alguses Tallinnas. Selle aasta laulu- ja tantsupeo teema oli Iseoma, mis kutsus meid pidama meele meie väikese riigi iga paiga ainulaadsust, meie keele murdeid, meie pärandit ja autentsust ning meie rahvamuusikat. (Directmarketing OÜ ... 2025; nr 187).

Tänapäevase tantsupeo eelkäijaks peetakse 1934. aastal aset leidnud Eesti Mängude tantsu- ja võimlemispidu. Sellel osales 1500 tantsijat. Teine tantsupidu toimus 1939. aastal ja sellel osales juba 1800 tantsijat. Paraku katkestas Teine maailmasõda selle hiljuti tekkinud peotraditsiooni ning kolmandat korda tulid rahvatantsijad kokku alles 1947. aastal. Tol korral oli osalejate arv kõigi aegade kasinaim: vaid 840 inimest. Alates 1950. aastast, misjärel kujunes välja traditsioon korraldada pidustusi iga viie aasta järel, hakkas osalejate arv usinasti kasvama. Haripunkti saavutas see 1970. aastal, mil Tallinnasse kogunes 10 000 tantsijat. ... ilmselt, et selline arv on juba liiga suur, sellepärast osaleb praegu tantsupeol umbes 8000 inimest. (Directmarketing OÜ 2025 ... Tantsupeole ...)

Eestis hakati üleriigilisi rahvamuusikapidusid korraldama üldlaulu- ja -tantsupidude eeskujul.²⁴¹ Rahvamuusikapeod toimuvad Eesti eri paigus ja mitte igal aastal. Üleriigiline rahvamuusikapidu kestab kaks päeva. Esimesel päeval mängitakse rahvapillidel võistu ja esinevad üksikkollektiivid. Teisel päeval on koondorkestri kontsert. Koondorkester koosneb paljudest rahvamuusikaorkestritest. Eraldi esinevad kandleorkester, viulikoorigid ja rahvapillisolistid.

---

²⁴⁰ XVII ÜLDLAULUPIDU (1969) – Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA.
[<https://sa.laulupidu.ee/ajal-ugu/xvii-uldlaulupidu/>] 24.09.2025

²⁴¹ Rahvamuusikapidu (2025). [<https://et.wikipedia.org/wiki/Rahvamuusikapidu>] 14.08.2025

Alates 2011. aastast toimus ka laulu- ja tantsupeo osana suur rahvamuusikapidu ehk pillipidu. Formaadiks ammutati inspiratsiooni 2009. aastal Tallinnas Raekoja platsil toimunud pillipeost. 2011. aastal oli laulu- ja tantsupeo rahvamuusika kontserdi liigijuht Ando Kiviberg ning esineti laulukaare all. 2014. aastal Tallinna Lauluväljakule püstitatud eraldi laval, 2017. aastal Kalevi staadioni kõrval Poolamäel toimunud ja 2019. aastal Vabaduse väljakul aset leidnud rahvamuusikapidusid juhtis Juhan Uppin, kes oli ka 2023. aasta rahvamuusikapeo juht. Pillipeol astuvad üles eri pilliliigid (nt akordionid, mandoliinid, kanded, löötpillid, viiulid jmt) ning esineb ka koondorkester.

Nüüd, 3.–6. juulil 2025. aastal toimus Tallinnas olulise tähtsusega üle-eestiline ning paljude väliskülastega XXVIII laulu- ja XXI tantsupidu „Iseoma“ – 2025.^{242, 243, 244.}
²⁴⁵ Osales 41 192 esinejat, sealhulgas oli 83 kollektiivi teistest riikidest. Peolised sõid ära 70 tonni suppi. Keskmine peoline oli 28-aastane. Sagedasemad nimed olid Laura ja Martin.

Tantsupidu peeti 3. ja 4. juulil Kalevi staadionil 10 938 tantsija osalusel. Rahvamuusikapidu toimus Vabaduse väljakul 765 muusikuga. Lauluväljakul laulukaare all laulis 32 022 lauljat. Osalejatele kulus 14,7 km käepaela. Lauupeol 5. ja 6. juulil osales ka Eesti Vabariigi president koos abikaasaga.

Lauupeo lõpulugudest ühte tuli dirigeerima maestro Neeme Järvi. Tema dirigeeritud marss „Kodumaa“ suutis just meeleliigutuspisarad kuivatada, kui juhtus tänavuse peo dramaatilisim hetk: maestro kaotas lillekimpu rahva sisse visates tasakaalu – ja kukkus. Tekkis nn kõrvulukustav vaikus, mille suudab hetk varem suure kirega laulnud pea 100 000 inimest tekitada.... Õnneks andis peagi laulukaare alt üle väljaku leviv aplaus ja vaimustushüüded märku, et kõik on korras. Kogu tänavune laulupidu, ent eriti selle viimased hetked kinnitasid võimsamalt kui kunagi varem, me suudame üheskoos kõike.

---

²⁴² Sikk, Rein (2025). 11 000 tantsijat võtavad oma palga pisarates välja. Maaleht nr 28 (1970) 10. juuli 2025, lk. 34-35.

²⁴³ Öunmaa, Oliver (2025). Ära tule, ära mine ja vihmavari anna ka siia! Maaleht nr 28 (1970) 10. juuli 2025, lk. 36.

²⁴⁴ Oll, Sulev (2025). Heli Jürgenson: kuni tahame laulda, jääb pidu alles! Maaleht nr 28 (1970) 10. juuli 2025, lk. 37.

²⁴⁵ Paavle, Silja (2025). Me suudame üheskoos kõike. Maaleht nr 28 (1970) 10. juuli 2025, lk. 37.

Foto 8: 2025. aasta XXVIII laulu- ja XXI tantsupeo logo²⁴⁶

Juba juulis 2028 kohtume taas lauluväljakul. Kolm aastat tundub väga lühikese ajana, aga maailm, sealhulgas tehisaru, on astumas sajandipikkuste sammudega. ..., et ikka ja jälle kõlaksid meie suured nimed, jääks alles pärand – Veljo Tormis, Ester Mägi, Mart Saar, ka Aleksander Kunileid. Samas peame julgelt vastu võtma uusi heliloojaid, uusi viise ja tekste, mis räägivad tänasest päevast. ... Oluline on tasakaal – see, et uued laulud kõlaksid koos nendega, mida lauljad ja publik aastaid armastanud.

Laiendatud kokkuvõte

Vaatamata sellele, et käesoleval ajal (nii sellel kui järgnevatel aastatel) tunnetame Eestis seda, et elu on kallimaks läinud – maksude tõus, hindade kasv, inflatsioon, majanduskasvu pidurdumine, Valitsuse sageli ebaratsionaalsed otsused ja mitmed teised ebaeeldivad majandusnähtused, on eesti inimesed suhteliselt optimistlikud ning toetavad artiklis käsitletud rahvusvahelisi ettevõtmisi mitte ainult Tallinnas ja Tartus, vaid ka kogu Eestis.

- Tallinn kui rahvusvaheliselt tunnustatud UNESCO²⁴⁷ muusikalinn – 2022-2025

²⁴⁶ [https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQ2ADlefIEVB31f5n0uXVdli9T woLsuH3Dh5w&s\]](https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQ2ADlefIEVB31f5n0uXVdli9T woLsuH3Dh5w&s]) 28.09.2025

²⁴⁷ Ühinenud Rahvaste Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsioon on ÜRO allorganisatsioon, mis on loodud, et toetada ülemaailmset koostööd teaduse, hariduse, kultuuri, kommunikatsiooni, keskkonnakaitse ja inimõiguste vallas.

Peakontor: Pariis, Prantsusmaa; **Loodud:** 16. november 1945, London, Suurbritannia; **Asutajad:** India, Ameerika Ühendriigid, Prantsusmaa, Hiina jpt.; **Tütarettevõtte:** International Committee of Slavists; **Enamorganisatsioon:** Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (ÜRO).

Eestis on sekretariaat 1998. aastast peale ühe **asutaja** ja rahastajaga (kultuuriministerium) sihtasutus. [[209](https://www.google.com/search?sca_esv=d2103c24cb9566f2&rlz=1C1NHXL_etE E741EE752&sxsrf=AE3TifO4-r7cCE0yudV-v_brURL.SrbfwXA:1749541167369&q=unesco+asutajad&stick=H4sIAAAAAAAAAAOPgE-LSz9U3MK1Mt8iu0FLPTrbSTyotzxlLS6GM-Lz C1KLEksy8_Os0vJL81JSixax8pcCZZLzFRKLS0sSsxJTAChaPb5JAAAA&sa=X&sqi=2&ved=2ahUKEwjEgbTerOaNaxUBIRAIHd-HHYQ44YBegQIPRAG&biw=1920&bih=953&dp r=1] 10.06.2025</p>
</div>
<div data-bbox=)

Näiteks, Saaremaa ooperipäevad (22.–27. juuli 2025), võib kindlasti ka Tallinna kui muusikalinnaga seostada.²⁴⁸ 2025. aasta Saaremaa ooperipäevade külalisteater oli **Daegu ooperiteater** Lõuna-Koreast. 2003. aastal asutatud ooperiteater korraldab lisaks põhitegevusele ka iga-aastast Daegu rahvusvahelist ooperifestivali. Aastate jooksul on teater andnud külalissetendusi Hiinas, Itaalias, Saksamaal, Jaapanis, Ungaris ja Bulgaarias.

- Tallinn kui Euroopa roheline pealinn – 2023
- Tartu kui Euroopa kultuuripealinn – 2024; lisaks tuleb rõhutada, et üle kogu Eestimaa on toimunud ja toimub väga palju nn suvesündmusi, kus nii kutselised teatrid, harrastusteatrid kui üksiknäitlejad etendavad linnades, valdades ja külates huvitavaid teatrietendusi; paljud Eesti muusikud esinevad Eesti paljudes paikades ja lavadel, korraldatakse mitmeid festivale.
- Tallinn kui Euroopa spordipealinn – 2025 Tallinnas toimus olulise tähtsusega üle-eestiline ning paljude väliskülastega XXVIII laulu- ja XXI tantsupidu „Iseoma“ – 2025

Aasta läbi²⁴⁹ on Eestis väga populaarsed ka mitmesugused laadad, turud jms (üle 1300 ürituse aastas), kus kaubeldakse väga mitmekesise kaubaga (toiduained, käsitöö, rõivad, tehnikatarbed, istikud /nii marjapõõsad, viljapuud, lilled, muud istikud ja seemned peenardele, sepised, vanavara jpm/). Kohal on käsitöömeistrid, talunikud, väiketootjad, kohaliku toidu tootjad. Laadad on mõeldud tervele perele. Koht, kus saavad lustida nii lapsed kui vanemad, kus on tore kohtuda vanade sõpradega ning saada uusi tuttavaid.

Mõned populaarsed laadad käesoleval aastal:

- aastakümnete pikkuse traditsiooniga Jäneda Talupäevad (26.–27. juulil 2025, 34. kord): põllumajandustehnika näitus ja müük, puukoolid-aiandid, käsitöölaad, palju ehedat talutoodangut, kirev päevaprogramm välilaval; õhtul Musta Täku Tallis raju kontsert ja tants);
- Hauka laad (toimub 9.–10. augustil 2025 Antslas)²⁵⁰. Hauka Laad on pikima traditsiooniga laad Eestis, mis toob kokku kauplejaid ja ostjaid tervest Baltikumist. Suurüritus, mis ei piirdu ainult kauplemisega, sellel on esindatud mitmed tootjad ja maaletootjad.

Nimi *Hauka* on Antsla asula varasem nimi. Vana-Antsla mõisa laada kohta on teateid alates Vene keisririigi ajast. Nime "Hauka laad" kasutatakse esimest korda 20. märtsil 1903. Eesti esimesel iseseisvusajal toimus laad Antsla alevis. Nõukogude aja alguses laata ei toimunud. Laata hakati uuesti korraldama 1960. aastate lõpust.

Eestis on ka mitmeid teisi laatasid. Mõned näited:

- Jäneda Aia- ja Lillepäevad (24.-25. mai 2025);
- Jäneda sügislaad (6. september 2025);

---

²⁴⁸ Saaremaa ooperipäevad 2025. [<https://concert.ee/festivalid/saaremaa-ooperipaevad/>] 15.08.2025

²⁴⁹ Eesti suurim laadakalender [<https://laadakalender.ee/janeda-talupaevad/>] 15.08.2025

²⁵⁰ Hauka laad. [https://et.wikipedia.org/wiki/Hauka_laad] 15.08.2025

- Estonia Grand Prix/ Suur võidusõit (8.-10. august 2025 Pärnus, Porsche ringil, kus esitlevad oma võimekust nii autod kui ka mootorrattad);
- Kilingi-Nõmme linnapäevad (11.-12. juuli 2025) – Saarde omatoodangu laat (12. juuli 2025). Laadale oli oodatud kauplemas ainult Saarde valla elanikud. Müügiks oodati ainult omatoodangut, oli selleks siis mesi, munad, käsitöö või midagi muud);
- Kuressaare Aiandus- ja Lillepäevad (23.-24. mai 2025);
- Laulasmaa suvelaat (12. juuli 2025);
- Põhjala Turg (17. august 2025), Tallinnas Koplis;
- MOEKAS – Disaini järelturg (juulis ja augustis 2025. aastal Pärnus Rüütli tänaval);
- Põltsamaa turutänava laadapäevad (15. ja 16. august; 19. ja 20. september; 10. ja 11. oktoober; 7. ja 8. november 2025);
- Väike käsitöö- ja toiduturg (avatud Viljandi Pärimusmuusika festivali ajal (24.-27. juuli 2025) Köleri ja Raekoja pargis.

Lisaks eeltoodud juhuslikult valitud laatadele-päevadele-turgudele (näitamaks laia geograafiat), tooksime järgnevalt välja veelkord neid kultuuri-, keskkonna-, ka ettevõtluse valdkonna sündmusi, mis olid kavandatud nii tegijatele, veel rohkem aga eestimaalastele ja väliskülalistele.

22. mail 2025 toimus Tartus Eesti Rahva muuseumis järjekordne Maalehe Eakate festival 2025.²⁵¹

7. juunil 2025 toimus Võrtsjärve külastuskeskuses, Jõesuu puhkealal Võrtsjärve XVI Kala- ja käsitöö laat 2025.²⁵²

12. ja 13. juulil 2025 toimusid Eestis järjekordsed Avatud Talude Päevad 2025, kusjuures talude nimeline loetelu maakonniti ja numereeritud talude asukoht oli ära näidatud Eesti kaardil, mis oli avaldatud 3. juuli 2025 Maalehes.²⁵³

8.– 9. augustil 2025 toimus kaunis varasemas laevaehitus-, merekooli-, kaptenite- ja kalurikülas, tänases puhke- ja suvituskülas Käsmus järjekordne Viru Folk (alateemaga: Põhja-Ameerika aasta) 40 kontserti kaheksal laval. Samaaegselt oli avatud käsitöölaat ja mahukas toiduala.²⁵⁴

Saunafestival 16. augustil 2025 toimus Valgas saunafestival (Saunatänav 25).²⁵⁵ 2023 oli Eestis sauna-aasta.²⁵⁶

²⁵¹ Maalehe Eakate festival 2025, Eesti Rahva muuseum 22.mai, Tartu, Delfi Meedia, mai 2025, 40 lk

²⁵² Võrtsjärve XVI Kala- ja käsitöö laat 2025. Maaleht nr 23 (1965), 5. juuni 2025, lk 21

²⁵³ Avatud Talude Päevad 2025. Maaleht nr 27 (1969), 3. juuni 2025, lk 29 – 32

²⁵⁴ Viru Folk. Maaleht nr 31 (1973) 31. juuli 2025, lk 14

²⁵⁵ Saunafestival 16. augustil 2025 Valgas (Saunatänav 25). [https://visitvalgavalka.com/et/s_aunatanav-25/] 16.08.2025

Arvo Pärdi 90. sünnipäeva aasta. (12.12.2024). Arvo Pärt 90.²⁵⁷ 11. septembril 2025 täitus helilooja Arvo Pärdil 90. eluaasta, mida tähistatakse nii Eestis, sh Pärdi Keskuses Laulasmaal, kui ka mujal maailmas mitmete kontsertide ja teiste tähtsündmustega.

Arvo Pärt Paide südames (Pärdi päevad 2025 Paides) toimus ajavahemikul 08.–14.09.2025. Arvo Pärt 90.,²⁵⁸ kus esimesel päeval avati Paide Kunstikooli laste joonistusnäitus „Joonistades Arvo Pärti“ ning oli võimalik Paide Muusikakooli kontserti „90 minutit Pärti“ kuulata.

Järgnevatel päevadel oli Juubelikontsert, kus esinesid Tütarlastekoor Ellerhein ja Eesti Riiklik Sümfooniaorkester, dirigent Olari Elts; filmi „Pärdi puudutus“ (Paul Hegeman) vaatamine. Paide kirikus – „Ja ma kuulsin hääle...“: Kammerkoor, Head Ööd, Vend, Tallinna Kammerorkester, dirigent Pärt Uusberg; samuti Paide kirikus Arvo Pärdi oreli teoste kontsert (organist Kristel Aer).

Pärdi päevad 2025 Tallinnas: Arvo Pärt 90.²⁵⁹ Tõnu Kaljuste poolt ellu kutsutud Nargenfestival on pikim ja mitmekesisem suvine kultuurifestival Eestis. Festival pakub talle omaselt kultuuriliselt mitmekülgset kava – rahvamuusikast klassika maailmatippudeni. Festivali kunstiline juht on Tõnu Kaljuste.

Festivali raames toimuvad iga aasta ka Pärdi Päevad, mis on ühtlasi ka helilooja Arvo Pärdi sünnipäevakuu. *Festivali ajal toimuvad erinevad kontserdid üle Eesti, tähistamaks helilooja sünnipäeva.*

Pärdi päevad 2025 Hiiumaal:²⁶⁰ And I Heard a Voice... (plaadiesitluskontsert)

• Nargenfestival: Arvo Pärt 90; 11.09.2025 kell 18:00

EELK Kärkla Püha ristija Johannese kirik: ansambel Vox Clamantis, dirigent Jaan-Eik Tulve.

Pärdi päevad 2025 Saaremaal: Summa • Nargenfestival: Arvo Pärt 90.²⁶¹

03.09.2025 kell 18:00

Laurentiuse kirik (Kuressaare);

Keelpillikvartett M4GNET: Robert Traksmann (I viiul); Katariina Maria Kits-Reimal (II viiul); Mart Kuusma (viola); Siluan Hirvoja (tšello).

Teosed:

- Arvo Pärt – Summa; - Joseph Haydn – Keelpillikvartett *op.* 20 nr 2 C-duur;

---

²⁵⁶ **Raudjärv, M.** (2023). 2023 on Eestis sauna-aasta. Saared, hiidlased ja saun / 2023 ist das Jahr der Sauna in Estland. Inseln, Insulaner von Hiiumaa und Sauna / 2023 is the year of the Sauna in Estonia. Islands, giants and sauna. 1-2-2023, lk 54 – 75.

Raudjärv, M. (2023). Sauna experiences in Estonia, Baltic states and Nordic countries. 1-2-2023, p 116–125; CD: Sauna kogemustest Eestis, Balti riikides ja Põhjamaades, lk 180–238.

²⁵⁷ Arvo Pärdi 90. sünnipäeva aasta. (12.12.2024). Arvo Pärt 90. [<https://www.arvopart.ee/arvo-pardi-90-sunnipaeva-aasta/>] 16.08.2025

²⁵⁸ Arvo Pärt Paide südames. Maaleht nr 33 (1975), 14. august 2025, lk 33

²⁵⁹ Pärdi päevad 2025 Tallinnas: Arvo Pärt 90. [<https://www.visittallinn.ee/est/k%C3%B4Clastaja/mida-teha/s%C3%BCndmused/s%C3%BCndmused/14155/pardi-paevad-2025-arvo-part-90>] 16.08.2025

²⁶⁰ Pärdi päevad 2025 Hiiumaal. [<https://piletikeskus.ee/et/e/8ffd7d>] 16.08.2025

²⁶¹ Pärdi päevad 2025 Saaremaal. [<https://piletikeskus.ee/et/e/tp59bj>] 16.08.2025

- Arvo Pärt – Psalom; - James MacMillan – Keelpillikvartett nr 2 "Why is this Night Different?"; - ArvoPärt – Solfedžo

Juba mitmendat aastat kehtib Eestis tasuline Muuseumikaart, mille alusel on pärast esimest külastust võimalik 12 kuu jooksul tutvuda 120+ muuseumi ja 500+ näitusega.

Muuseumi öö^{262, 263} – kord aastas, laupäeval maiõhtul avavad ligi 200 muuseumit ja mäluasutust üle Eesti oma ukсед, et tähistada rahvusvahelist Muuseumiööd. 2025. aastal toimus see 17. mail. Muuseumi öö programmiga saavad liituda kõik Eesti muuseumid või muud mäluasutused, erakogujad ning kollektsionäärid. Tänavune teema – Öös on raamatut! – valiti üheskoos välja juba eelmise aasta hilissügisel.

Kui soovitakse nn **oma piirkonnas korraldada/osaleda külastuskohti ühendavas bussiringis**, peaks sellest huvitatud muuseum leppima korralduse kokku piirkonna partneritega st teiste muuseumidega ning küsima transporti pakkuvalt firmalt ka hinnapakumise. Külastuskoht võib küsida sissepääsutasu 1 euro külastaja kohta (alla 8-aastased lapsed tasuta). Sümbolne muuseumi öö pilet aitab toetada muuseumite pingutusi, et pakkuda muuseumiööl külastusvõimalust ja eriprogramme.

Muuseumiööle oodatakse programme, kes on valmis oma uksi lahti hoidma vähemalt kella 23ni.

Muuseumiööd koordineerivad Eesti Muuseumiühing ja Kultuurkapital.

Kõigi nende ettevõtmiste kõrval, mis hõlmavad väga laia sündmuste ringi, võib ilmselt kultuurivaldkonna esile tuua. Samas võib kindlasti sealhulgas käesolevat, 2025. aastat ka maestro Arvo Pärdi aastaks nimetada, sest tema on nii kodumaal Eestis kui paljudes riikides väljaspool Eestit oma tööga meie kultuuri väga ulatuslikult tutvustanud ja esile tõstnud. Loomulikult koos kõigi nende kultuuriinimeste ja teiste ametite esindajatega, kes on Arvo Pärdiga seotud.

Kokkuvõtteks tuleb rõhutada, et käsitletud sündmused ei piirdunud vaid nimetatud linnadega-keskustega, vaid kaastatud oli praktiliselt kogu Eesti, nii linnad, alevid, alevikud, külad ja inimesed (kasvõi kontserte, etendusi, näituseid jms külastades, rääkimata kaasa elamised meedia – ajalehtede, ajakirjade, televisiooni ja raadio vahendusel) ning inimeste kaudu ka eesti ettevõtted, organisatsioonid, asutused. Sõnaga – kogu Eestimaa oli nende rahvusvaheliste sündmustega seotud ning kogu maailm oli sellest teadlik.

Kuna artiklis käsitletud nii kultuuri- kui keskkonnapoliitikaga seotud sündmused on mõjutanud inimeste elu kogu Eestis ja isegi väljaspool Eestit, siis võib neid ettevõtmisi ka regionaalpoliitikaga seostada.

---

²⁶² Muuseumikaart. [<https://piletikeskus.ee/et/e/8ffd7d>] 16.08.2025

²⁶³ Internet: Muuseumi öö 2025 korraldusest; Maaleht nr 19 (1961) 8. mai 2025, lk 31 – 34

P. S. (1): Eestis toimunud sündmuste keskused Tallinn ja Tartu

Tallinn²⁶⁴ on Eesti Vabariigi pealinn. See paikneb Läänemere idaosas asuva Soome lahe lõuna-kaldal, Tallinna lahe ääres. Ühtlasi on Tallinn Eesti suurim linn ja Põhja-Eestis paikneva Harju maakonna halduskeskus.

Tallinna teadaoleva esmamainimise ajaks on peetud aastat 1154, mil Sitsiilia kuningriigi kuningas Roger II õukondlane araablane Muḥammad al-Idrīsī joonistas maailma

Foto a1: Vaade Tallinna vanalinnale. [https://et.wikipedia.org/wiki/File:Old_Town_of_Tallinn_Tallinn_Estonia_-_panoramio_(58_cropped).jpg] 10.04.2025

kaardile Läänemere idakaldal paikneva asula *qfwry* või *fwry*. Seda on loetud ka kui *Kaleverü* või *Qaleweny*, millega sarnane (ja eeldatavasti Tallinna kohal paiknenud asulaga seonduv) nimekuju *Kolōvan* (*Колывань*) esineb vanavene kroonikate ehk leetopisside hiliskeskajsetes ümberkirjutustes.

Kohanime *Kolōvan* lähteks on pakutud eesti rahvuseeposest "Kalevipoeg" tuntud mütoloogilise tegelase Kalevi nime.

1219. aastal hõivasid Põhjala ristisõdade käigus Tallinna Taani kuninga Valdemar II väed, kes kindlustasid Toompea ning rajasid ka dominiiklaste ordu esialgse puukiriku. All-linnas tekkis Oleviste ja Niguliste kiriku kihelkondi hõlmav kindlustatud tuumik. Sellest väljapoole jäid skandinaavia ja vene kaubahoovid kirikuga Sulevimeel, Ventseli kabel ning Püha Johannese hospital.

Linna asutamisajaks võib lugeda 1230. aastat, mil mõneks ajaks linna hõivanud mõõgavendade ordu kutsus Ojamaalt (Gotlandilt) 200 Saksa kaupmeest, kes seadsid end sisse Toompea jalamil ning kellele kindlustati kodanikustaatus ja vastavad õigused.

---

²⁶⁴ Tallinn. [https://et.wikipedia.org/wiki/Tallinn] 10.04.2025

1238. aastast pärineb Tallinna enne 20. sajandit maailmas üldlevinud nime (algselt alamsaksa keelest pärit nimekuju) **Reval** esimene teada olev mainimine (koos linnakodanikega, ladina keeles *civitas Revaliensis*).

15. mail 1248 võeti Tallinnas kasutusele Lübecki linnaõigused, pole teada, mis õigust oli enne rakendatud, see võis olla Riia õigus või *ius estonicum*. 1285. aastal sai Tallinnast Hansa Liidu liige – kõige põhjapoolsem hansalinn – mis viis mõjuvõimu kiirele kasvule Läänemere kaubanduses ning 14.–16. sajandil arenes Tallinnast strateegilise asukoha tõttu Põhja-Euroopa oluline idakaubandust juhtiv sadamalinn.

Hoolimata sellest, et Tallinn asus aastail 1219–1227 ja 1238–1346 Taani kuninga, 1227–1237 mõõgavendade ordu ja 1346–1347 Liivimaa ordu maadel ning et Toompeal toomkirikus paiknes ka Rooma-Katoliku Kiriku Tallinna piiskopkonnana residents, oli Tallinn tegelikult Lübecki õiguse alusel iseseisev. Toompeal ja Toompea linnuses kehtis seevastu aga maa- ja rüütliõigus.

Tallinna linna ajalooliseks südameks on Tallinna vanalinn, mis koosneb kõrgendikul asuvast Toompeast ning all-linnast. Tallinna all-linnas tekkis Oleviste kiriku kihelkonda ja Niguliste kiriku kihelkonda hõlmav kindlustatud tuumik. Linnatuumik asus Toompea nõlva poolisel küljel, kuna veel 13. sajandi alguses ulatus Tallinna lahe rannajoon praeguse Viru ringini. 14. sajandi alguseks oli meri nüüdse Viru väljaku kohalt taandunud.

1319. aastal kehtestas Taani kuningas Tallinnas kooliprivileegi, mis andis toomkiriku juhtidele (toomkapittel) koolipidamise ainuõiguse ja keelas teiste koolide asutamise. Samal aastal on esimest korda mainitud ka Tallinna Toomkooli.

Pärast 1343. aastal toimunud Jüriöö ülestõusu, mille Liivi ordu oli maha surunud, läksid ordu kätte Eestimaa hertsogkonna kõik tähtsamad Taani linnused: Tallinn ja Rakvere 1343. ning Narva 1345. aastal. Taani kuningas Valdemar IV müüs oma Eesti valdused 1346. aastal Saksa ordu ordumeister Goswin von Herikele u nelja tonni hõbeda (19 000 Kölni marga) eest. Saksa ordu pantis need valdused 1347. aastal Liivi ordule.

13. sajandil astus Tallinn Saksa kaubalinnade liitu ja Hansa Liitu. Keskaegne Tallinn ongi tuntud eelkõige kui hansalinn, millele anti Hansa laokoha õigus 1346. aastal. Linnakaupmeeste kätte koondus oluline osa Lääne-Euroopa ja Novgorodi vahelisest transiitkaubandusest. Pärast Visby purustamist Taani poolt 1361. aastal kasvas Tallinna roll Läänemere idaosa kaubanduses ja poliitikas veelgi.

Keskaega jäävat ajavahemikku 15. sajandi algusest kuni 16. sajandi keskpaigani võib pidada õitsvaks kuldajaks, mil Tallinnast sai Hansa Liidu idakaubanduse juhtiv linn. 16. sajandi keskel elas Tallinnas linnamüürist seespool arvatavasti 7000–8000 elanikku. Neile lisandus veel linna sarnases paiknevate eeslinnade ehk alevite rahvastik.

Tallinna vanalinn, mis koosneb kõrgendikul asuvast Toompeast ja all-linnast, moodustab oma tornistiku ja linnamüüri ühe Euroopa kõige paremini säilinud kesk-aegse sadamalinna, mille kaitsesüsteemid kuulusid oma aja tugevaimate hulka.

Praegustes piirides on Vanalinn kujunenud välja 14. sajandi keskpaigaks. Vanalinna piirkond on lisatud 1997. aastal UNESCO maailmapärandi nimistusse. 2011. aastal oli Tallinn koos Soome ajaloolise pealinna Turuga Euroopa kultuuripealinn.

Tallinna Linnavalitsuse 28. augusti 1991 määrusega nr 207 kinnitati uued nimed Tallinna senise nelja linnarajooni: Põhja-, Lääne-, Lõuna- ja Idarajooni territoriaal-osadele:

- Haabersti, kus asus 12 asumit;
- Kesklinn, kus asus 21 asumit + Aegna saar;
- Kristiine, kus asus 3 asumit;
- Lasnamäe, kus asus 16 asumit;
- Mustamäe, kus asus 4 asumit;
- Nõmme, kus asus 11 asumit;
- Pirit, kus asus 9 asumit;
- Põhja-Tallinn, kus asus 9 asumit.

Foto a2: Tallinn 1650. aastal. [https://et.wikipedia.org/wiki/File:Reval_im_Jahre_1650.png]
10. 04.2025

4. märtsil 1993. aastal võttis Tallinna Linnavolikogu vastu otsuse, millega loeti otstarbekaks ja majanduslikult põhjendatuks Tallinna linna jagamine kaheksaks piiratud omavalitsusega linnaosaks:

- Haabersti;
- Kesklinn;
- Lasnamäe;
- Lilleküla (nimetati peatselt ümber Kristiineks);
- Mustamäe;
- Nõmme;
- Pirit;
- Põhja-Tallinn.

Linnarajoonid likvideeriti ametlikult 1993. aasta suvel ning uued linnaosavalitsused asusid tegevusse 1993. aasta 1. septembrist.

Tallinna pindala on 159,31 km². Haldusjaotuse järgi jaguneb Tallinn kaheksaks linnaosaks. Linnaosad koosnevad omakorda asumitest, mida on kokku 84. Linna piires on veel Ülemiste ja Harku järv ning Aegna saar. Rahvastikuregistri andmeil elas Tallinnas 1. jaanuari 2025 seisuga 461 602 inimest. See tähendab, et iga kolmas Eesti elanik on end tallinlaseks registreerinud. Linna elanikkonna enamuse moodustavad nüüdisajal eestlased.

2016. aastal tegutses Tallinnas 83 üldhariduskooli kokku 45 792 õpilasega. Nendest koolidest 51 oli eestikeelse õppega, 8 muu õppekeelega ning 24 eesti ja mõne muu õppekeelega. Eesti keeles õppijaid oli Tallinna üldhariduskoolides 2016. aastal 32 761, muus keeles õppijaid 13 031 ja eesti viipekeeles õppijaid 16.

Tallinnas tegutsevad Tallinna Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool, Eesti Kunstiakadeemia, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Sisekaitseakadeemia, Tallinna Tehnikakõrgkool, Eesti Mereakadeemia, Estonian Business School ja Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor. Tallinna ülikoolidest on võrdluses parim Tallinna Tehnikaülikool, mis asub 364. kohal Euroopas. Järgneb Tallinna Ülikool, mis on Euroopas 618. kohal.

Foto a3: Tallinna reid ja linna siluett (juuli 2021). Reidil on näha üht purjetamisvõistlust toimumas.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/67/Tallinna_siluett_aastal_2021.png/500px-Tallinna_siluett_aastal_2021.png 9.04.2025

Juulikuus toimub iga viie aasta tagant Tallinna lauluväljakul Laulupidu, mis on üks maailma suurimaid kooriüritusi. Laulupeo ajal on laulukaare all esinejaid umbes 30 000 ja pealtvaatajaid 80 000. Eestlasi nimetatakse laulurahvaks ning enne Eesti taasiseseisvumist toimusid Tallinnas öölaulupeod, kus lauldi isamaalisi laule. Rekordarv pealtvaatajaid oli 1988. aasta septembris toimunud laulupeol, kus Tallinna lauluväljakule kogunes ligi 300 000 inimest. Laulupeoga samal ajal toimub alati ka tantsupidu, mille etendused leiavad aset Kalevi Keskstaadionil.

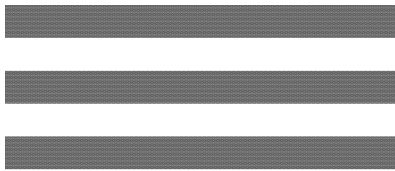

Foto a4: Tallinna lipp.²⁶⁵

Foto a5: Tallinna vapp²⁶⁶

Alates 2022. aastast kuulub Tallinn muusikalinnana UNESCO loovlinnade võrgustikku. 2020. aastal Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt läbi viidud Tallinna muusikavaldkonna kaardistuse põhjal tegutses 2018. aasta andmetel Tallinnas 1692 muusikavaldkonna asutust, organisatsiooni ja ettevõtet.

* * *

Tartu²⁶⁷ on rahvaarvult Eesti teine linn, ülikooli linn, omavalitsusliku Tartu linna ja Tartu maakonna keskus ning Lõuna-Eesti suurim keskus. Linn asub Emajõe kallastel.

Vanimaid inimasustuse jälgi Tartu aladel on leitud Uus-Ihaste asulakohas ja nende vanuseks loetakse umbes 8000 eKr. Umbes 700. aasta paiku rajati hilisema Tartu tähetorni kohale muinaslinnus. Tartu esmamainimise aastaks loetakse aastat 1030, kui Kiievi suurväest Jaroslav Tark võitis tšuude ja rajas vana linnuse kohale uue. 1224. aastal vallutasid linnuse Riia piiskopi ja Mõõgavendade ordu väed ja seda sündmust on peetud ka muistse vabadusvõitluse lõpuks Mandri-Eestis.

Keskajal oli Tartu hansalinn ja kuulus Vana-Liivimaa rikkamate linnade sekka. Õitseage lõppes Liivi sõjaga. Samuti kannatas linn suuresti järgnevates relvakonfliktides. Näiteks Põhjasõjas küüditati linnakodanikud Venemaale ja põletati linn maha. Laastavalt mõjus ka 1775. aasta Tartu tulekahju. Tartu Ülikooli tegevuse taastamine 19. sajandi esimesel poolel muutis Tartu oluliseks teadus- ja kultuurikeskuseks ning võimaldas linnal taas kasvada.

---

²⁶⁵ [https://et.wikipedia.org/wiki/Fail:Flag_of_Tallinn.svg] 10.04.2025

²⁶⁶ [https://et.wikipedia.org/wiki/Fail:Tallinn_wapen.svg] 10.04.2025

²⁶⁷ Tartu [https://et.wikipedia.org/wiki/Tartu] 14.06.2025

Foto b1: Vaade Tartu kesklinnale ja Emajõele.²⁶⁸

Tartu on tuntud kui Eesti traditsiooniline intellektuaalse elu keskus. Tartus asuvad Eesti vanim ülikool – 1632. aastal asutatud Tartu Ülikool – ning Eesti vanim tänini tegutsev teater Vanemuine. Kultuurikeskusena on Tartu mänginud olulist rolli eestlaste arengus ja lätlaste rahvusliku ärkamise alguskohana.

Foto b2: Tartu kesklinn – keskel Tartu Ülikooli peahoone ja vasakul Tartu Raekoda. Ülikooli taga paremal Toomemägi (kaetud osaliselt kõrgete puudega). Ragnar Vutt.²⁶⁹

---

²⁶⁸https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/69/Tartu_asv2022-04_img31_View_from_Emaj%C3%B5e_Tower.jpg/250px-Tartu_asv2022-04_img31_View_from_Emaj%C3%B5e_Tower.jpg 14.06.2025

²⁶⁹https://ut.ee/sites/default/files/styles/ut_content_main_medium/public/2025-06/5152033207_1_a6f01c2076_o.jpg?h=131b95a2&itok=_leN18e- 26.09.2025

Rootsi alluvuses alustas linnas 1632. aastal tegevust ülikool – Academia Gustaviana –, mis tegutses Tartus kuni 1699. aastani. Linna lähedale Ropka mõisa asutati Bengt Gottfried Forseliuse eestvõttel kooliõpetajaid ettevalmistav õpetajate seminar. 1699. aastal koliti ülikool sõja jalust Pärnusse, kus see tegutses 1710. aastani; seda perioodi tuntakse tänapäeval *Academia Gustavo-Carolina* nime all.

Foto b3: Tartu on ülikoolilinn ja Tartu Ülikool on üks peamisi linna arengut mõjutavaid asutusi.²⁷⁰

1802. aastal avati Tartus Aleksander I käsul jällegi ülikool, mis tegutses tänapäevani. 19. sajandi esimesel poolel oli Tartu Ülikool kõige suurem ülikool kogu Vene riigis. Linn kasvas kiiresti ja muutus oluliseks teadus- ja kultuurikeskuseks. Sajandi teisel poolel oli see oluline rahvusliku liikumise keskus. Linnas toimus 1869. aastal I üldlaulupidu.

Vene keisririigi Balti provintssides toimus esimene laulupeole sarnanev baltisaksa muusikapidu 1836. aastal Riias. Esimeseks baltisaksa laulupeoks loetakse aga 1857. aastal Tallinnas toimunud pidu. Järgmised baltisaksa laulupeod toimusid 1861 Riias ja 1866 Tallinnas. Põhjalikke ülevaateid andis neist oma ajalehtedes Johann Voldemar Jannsen, kes pidusid kirjeldades ei jättnud mainimata, kui tore oleks, kui ka eestlased millegi sarnasega hakkama saaksid.

Mõttest teostuse poole astuti otsustav samm 1867. aastal, kui Liivimaa kindralkubernerile esitati taotlus pidada 1869. aastal Liivimaa pärisorjusest vabastamise 50. aastapäeva laulupeoga. Selleks ajaks olid siin-seal Eestis toimunud juba väiksemad kooride ühisesinemised.

Laulupidu organiseeris 1865. aastal asutatud Vanemuise selts. Pidutoimkonna juhiks oli Tartu Maarja koguduse õpetaja Adalbert Hugo Willigerode, üldjuhtideks ja

---

²⁷⁰ [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/e3/Volber_2017%2C_E%C3%9CSi_liikmed_T%C3%9C_peahoone_ees.jpg/250px-olber_2017%2C_E%C3%9CSi_liikmed_T%C3%9C_peahoone_ees.jpg] 14.06.2025

dirigentideks Johann Voldemar Jannsen ja Aleksander Kunileid. Laulupeo organiseerimisega olid seotud paljud eesti rahvusliku liikumise tegelased. Lahkhelide tõttu repertuaari valimisel ei teinud koostööd aga näiteks Carl Robert Jakobson.

Kuigi Eesti aladel oli toona kõige rohkem just segakoore, otsustati peole kutsuda vaid meeskoorid. Ajaleht Perno Postimees põhjendas peokorraldajate sellist otsust moraalsete kaalutlustega: "Kuidas oleks võinud meeste- ja naisterahvas igast nurgast, kui ka ühe ainsa päeva peale, kokku kutsutud saada, ilma et seal pahandus poleks ette tulnud, mis pidu pühitsemist oleks seganud, ehk teda koguniste keelanud pühitsemast". Lisaks olid peole kutsutud puhkpilliorkestrid. Kokku saabus peole 822 lauljat ja 56 puhkpillimängijat.

Foto b4: Esimese üle-eestilise laulupeo märk.²⁷¹

Kuna eesti algupäraga helilooming oli üsna haruldane, koosnes kava peamiselt saksa heliloojate teostest. Kõigi laulude sõnad tõlgiti eesti keelde – I üldlaulupeol polnud ühtegi laulu, mis oleks esitatud saksa või vene keeles. Isegi Vene keisririigi hümn, mida hilisematel laulupidudel lauldi tihti vene ja eesti keeles, kõlas sel peol vaid eestikeelsena. Laulupeol oli kaks eesti päritolu helilooja Aleksander Kunileiu teost – "Mu isamaa on minu arm" ja "Sind surmani". Mõlema laulu sõnade autoriks oli Lydia Koidula. Laulupidu õnnestus igati, üsna pea asuti pidama järgmise peo pidamise plaani.²⁷²

Esimese maailmasõja järel sõlmiti Tartus 1920. aastal rahulepingud nii Eesti Vabariigi ja Nõukogude Venemaa kui ka Soome ja Nõukogude Venemaa vahel.

Läbi aegade on Tartu kandnud nimesid *Tarbatu*, *Dorpat*, *Dorbt*, *Dörbt*, *Derbt*, *Jurjev jts*. Rahvapäraselt on see tuntud ka kui *ülikoolilinn*, *Emajõe linn* ja *Emajõe Ateena*. See on tuntud Eesti ülikoolilinnana, aga seda on nimetatud ka näiteks Eesti tänava- kunsti pealinnaks. Tartu on UNESCO kirjanduslinn. Tartu tunnuslause on "Tartu – heade mõtete linn".

²⁷¹ I LAULUPIDU (1869) – Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA. [<https://sa.laulupidu.ee/wp-content/uploads/2015/01/1-laulupidu.jpg>] 24.09.2025

²⁷² I LAULUPIDU (1869) – Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA. [<https://sa.laulupidu.ee/ajalugu/i-laulupidu/>] 24.09.2025

Tartus kui ülikoolilinnas on tõesti suhteliselt palju kõrgkooli (kokku 12, neist üks asub Tartu lähedal; sh kolm Tallinnas asuva kõrgkooli filiaali, kolledžit, õppekeskust):

- Tartu Ülikool (oli QS pingereas aastal 2020 285-l kohal, 2025. aastal 362-l kohal)²⁷³
- Eesti Maaülikool
- Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia Tartu filiaal
- Kõrgem Kunstikool Pallas
- Kõrgem Usuteaduslik Seminar
- Tartu Teoloogia Akadeemia
- Tartu Tervishoiu Kõrgkool
- Kaitseväge Akadeemia
- Balti Kaitsekolledž
- Tallinna Tehnikaülikooli Tartu Kolledž
- Mainori Kõrgkooli Tartu õppekeskus
- Eesti Lennuakadeemia (tegutseb väljaspool linna Tartu lennujaama kõrval Reola külas)

Tähtsamatest riigiasutustest tegutsevad Tartus Riigikohus, Haridus- ja Teadusministeerium, Tartu Vangla, Raviamet ning Põllumajanduse Registre ja Informatsiooni Amet (PRIA). Suurimaks muuseumiks on Eesti Rahva Muuseum. Tartu vanalinn on muinsuskaitseala. Tartu Raekoja platsil paikneb linna keskpunkt, selle tähise koordinaadid on 58° 22' 49" N, 26° 43' 21" E.

---

²⁷³ Maailma ülikoolide edetabelid: Tartu Ülikool parandas kohta, TTÜ langes.

[<https://novaator.err.ee/1100566/maailma-ulikoolide-edetabelid-tartu-ulikool-parandas-kohta-ttu-langes>] 13.08.2025

Haridusele keskenduv Suurbritannia ettevõtte Quacquarelli Symonds (QS) avalikustas oma tänavuse maailma ülikoolide rahvusvahelise pingerea. Edetabeli ladvik püsib juba neljandat aastat muutumatuna. Maailma hinnatuim ülikool on endiselt Massachusettsi Tehnoloogiainstituut (MIT); selle järgnevad Stanfordin Ülikool teisel ning Harvardi Ülikool kolmandal kohal.

Edetabelis kajastub info kolme Eesti suurema ülikooli kohta: esindatud on Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool ja Tallinna Ülikool.

Maailma ülikoolide pingeridade keskus (Center for World University Rankings – CWUR) avalikustas samuti oma tänavuse maailma kõrgkoolide pingerea. Pingerea esikolmik pole sealgi mullusega võrreldes muutunud, kuid erineb veidi QSi järjestusest. Esikohta hoiab CWURi andmetel Harvardi Ülikool, millele järgnevad MIT ja Stanfordin Ülikool.

CWUR avalikustab igal aastal 2000 kõrgeima skooriga ülikooli kõigist maailma kõrgkoolidest. Sellestki edetabelist leiab kolm Eesti ülikooli: Tartu Ülikooli, Eesti Maaülikooli ja Tallinna Tehnikaülikooli.

Linna mitteametlikeks sümboliteks võib pidada tuntumaid vaatamisväärsusi nagu Tartu raekoda, Kivisild, Kaarsild ja Tartu toomkirik, tuntud tartlasi või ka väljamõeldud olevusi nagu Tartu vaim.

Tartul ei ole halduslikke linnaosi (erinevalt Tallinnast). Vanima asustusega on kesklinn, Ülejõe ja Supilinn. Nii elanike arvult kui ka pindalalt suurim on Annelinn. Ajaloolise kesklinna ümber paiknevad vanemad linnaosad – kunagised eelinnad, mis kujunesid jõe ja kaubateede äärde. Kaugemale jäävad 20. sajandil arenenud nooremad linnaosad.

Emajõe paremkaldal asuvad kesklinnast ülesvoolu Supilinn, allavoolu Karlova ja Ropka tööstusrajoon, üles ürgoru nõlvadele Tähtvere, Vaksali, Ropka ning edasi 19. sajandil linnast välja ehitatud raudtee tagused linnaosad Veeriku, Maarjamõisa, Tammelinn, Ränilinn ja Variku.

Vasakkaldal on jõe ääres Ülejõe, Annelinn ja Ihaste, orunõlvadel Raadi-Kruusamäe ja Jaamamõisa.

Mõnel määral on linna arengut piki jõge piiranud soised luhad, kuid nüüdseks on Tartu laienenud igas suunas kunagiste mõisate aladele, mille järgi on pandud ka mitme linnaosa nimi. Jõe paremkallas (Supilinn, Veeriku, Karlova jne) moodustab Tartu linna territooriumist umbes 56% (2192,44 hektarit) ja vasakkallas (Ülejõe, Annelinn jne) umbes 44% (1704,44 hektarit).

2024. aastal oli Tartu üks kolmest Euroopa kultuuripealinnast Austria linna Bad Ischl'i ja Norra linna Bodø kõrval.

I üldlaulupidu toimus 30. juunist 2. juulini (vkj 18.–20. juunil) 1869. aastal Tartus. Esimese üle-eestilise laulupeo idee algataja, peamine elluvijja ja üldjuht oli Johann Voldemar Jannsen

1956. aastal peeti Tartus ka esimene üliõpilaste laulu- ja tantsupidu Gaudeamus. 1965. aastal avati Tähtveres Tartu lauluväljak. 1969. aastal, kui esimesest üldlaulupeost möödus 100 aastat, korraldati selle tähistamiseks kaks nädalat enne Tallinnas toimuvat pidu taas Tartus meeste laulupidu, millest inspireerituna hakati hiljem pidama Tartu laulupidusid.

Foto b5: Tartu lipp ²⁷⁴

Foto b6: Tartu vapp ²⁷⁵

²⁷⁴ [<https://tartu.ee/et/tartu-lipp-ja-vapp>] 21.09.2025

²⁷⁵ [<https://tartu.ee/et/tartu-lipp-ja-vapp>] 21.09.2025

Foto b7: Kesklinna suveõhtune vaade: Riia tänava algus, taamal Emajõe Ärikeskus ja Tasku Keskus, kõrval Kvartali kaubanduskeskus.
[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/79/Emaj%C3%B5gi_Business_Centre.jpg/250px-Emaj%C3%B5gi_Business_Centre.jpg] 14.06. 2025

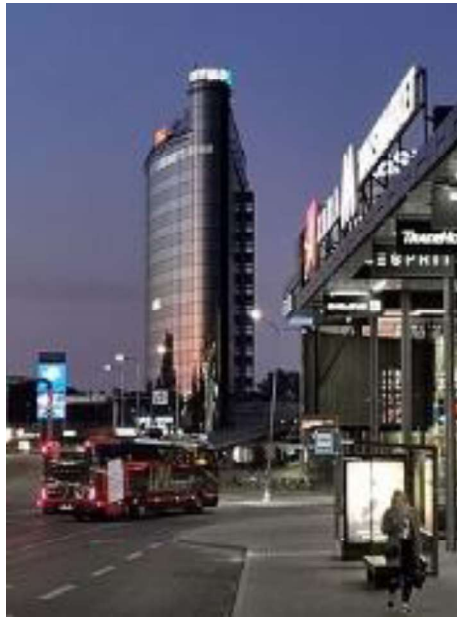

Foto b8: Pauluse kirik Riia maanteel Tartus. Arhitekt Eliel Saarinen, 1919.
[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/0/06/Tartu_asv2022-StPaul_Church.jpg/250px-Tartu_asv2022-04_img28_StPaul_Church.jpg] 14.06. 2025

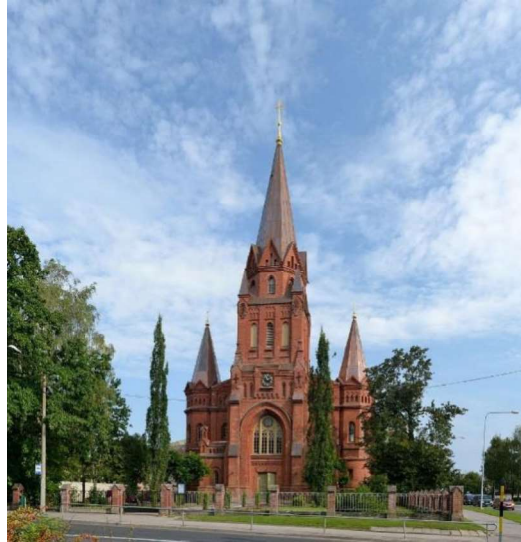

Foto b9: Tartu Peetri kirik Narva maanteel. Kiriku vastas üle tee asub mälestuskivi aastal 1869 toimunud I üldlaulupeole (foto on tehtud kivi ees).

[https://et.wikipedia.org/wiki/Tartu#/media/Fail:Tartu_Peetrikirik_2012.jpg]15.06.2025

Foto b10: Louis Höflinger, "Vaade Tartule Toomelt" (1860).²⁷⁶

---

²⁷⁶[https://upload.wikimedia.org/wiki-edia/commons/thumb/a/af/TKM_0933G%2C_Vaade_Tartule_Toomelt%2C_Louis_H%C3%B6flinger.jpg/1280px-TKM_0933G%2C_Vaade_Tartule_Toomelt%2C_Louis_H%C3%B6flinger.jpg] 14.06.2025

2024. aastal oli Tartu üks kolmest Euroopa kultuuripealinnast Austria linna Bad Ischl'i ja Norra linna Bodø kõrval.

P. S. (2): Rakvere oli maestro Arvo Pärdi kodu- ja koolilinn gümnaasiumi lõpetamiseni

Artiklit kirjutades ning Internetis informatsiooni, sh fotosid otsides ning neid keskkonna- ja kultuurisündmustega ning vastavate poliitikatega seostades tekkis vajadus Rakvere linna ja endise Rakvere 1. Keskkooliga (nimi kuni 1.09.1994) seotud viimase poolsajandi sündmuseid veel käsitleda (st eespool artiklis maestro Arvo Pärdiva seonduvat täiendada).

Toetusgrupp Riigigümnaasium Gümnaasiumisse korraldas 11. mail 2018 kella 12-15 Rakveres aktsiooni ajaloolise Vabaduse platsi kaitseks. (MR: Vabaduse platsi asus Rakvere 1. keskkooli ees, loode poolse kallakuga).

Rakvere linnavõim plaanis riigigümnaasiumi hoone ehitamisega väljaku palju väiksemaks teha, mis oleks aga toonud kaasa nii suurepäraste vaadete kui ka liiklustiheda Koidula tänava sulgemise.

Korraldajad toetavad aktsiooniga ka muinsuskaitseameti taotlust Rakvere *Vabaduse platsi ajalooliste hoonete ja vaadete ühtsena kaitse alla võtmiseks (MR rõhutab)*.²⁷⁷ Aktsiooni korraldajad on teinud pikka aega selgitustööd riigigümnaasiumi rajamiseks ajaloolisse Alar Kotli projekteeritud Rakvere Gümnaasiumi hoonesse. Seda on linnale soovitanud ka muinsuskaitseamet.

Eesti kunstiakadeemia rektori ja Eesti teaduste akadeemia liikme Mart Kalmu seisukoht oli: "Rakveres asub 1930. aastatel Alar Kotli kavandatud gümnaasium linnaehituslikult haridustemplile nii ideaalselt dominantse asukohas, et seda ei saa saavutada ükski uus koolimaja."²⁷⁸

MR kommentaar: pea kõik läks teisiti ehk vastupidiselt aktsioonile, st nii nagu linnavõim oli algselt kavandanud:

- Riigigümnaasium ehitati vastavalt kavale;
- Vabaduse plats kujunes endisest väiksemaks;
- Lai tänav pikenes ja L. Koidula tänav lühenes;
- Võimla tänaval muudatused;
- Riigigümnaasiumi läheduses tuli eeltoodud tänavatel liiklus ümber korralda-

---

²⁷⁷ MR märkus lugejale: Vabaduse platsi ajaloolised hooned on – Pauluse kiriku hoone, koolihoone (peamaja, mille A. Kotli projekteeris) ja polikliinik. Allakirjutanuna, kelle jaoks on Rakvere sünnilinn ja koolitee alguse ning elus edasisele olulise aluse pannud linn, samuti paljusid eluaegseid sõpru andnud linn, seega endise rakverelasena, toetan nimetatud ajalooliste hoonete kaitse alla võtmist. Seega on ka edaspidi vajadus senisest veel sagedamini ja süvenenumalt nii linna kui Rakvere sõpru nii üksi, koos teiste sõpradega kui ka välisriikide kolleegidega külastada.

²⁷⁸ Martin, Margus. (2028). Rakveres toimub aktsioon Vabaduse platsi kaitseks. Virumaa Teataja, 11. mail 2018.

da, sh osaliselt ühesuunaliseks muuta.

Kultuuriminister Tõnis Lukase käskkirjaga kehtestati Rakveres mitmele ehitis- ja ajaloomälestisele ühine kaitsevöönd.²⁷⁹

Ühine kaitsevöönd kehtestati Rakvere ühigümnaasiumi hoonele, Rakvere saksa eragümnaasiumi hoonele, Rakvere Pauluse kirikule ning ajaloomälestisele vabadussõja mälestussambale ja teises maailmasõjas hukkunute ühishauale. Ettepaneku Rakvere Vabaduse platsi ümber paiknevate ehitis- ja ajaloomälestiste ühise kaitsevööndi kehtestamiseks tegid Rakvere linna elanikud mullu 9. aprillil. Muinsuskaitseamet kaalus ettepaneku põhjendatust ning algatas kaitsevööndite muutmise menetluse.

Ümber Rakvere Vabaduse platsi paiknevad ehitis- ja ajaloomälestised on kõik rajatud 1920. aastatest kuni 1940. aastateni ning moodustavad tervikliku linnaehitusliku kompleksi. Ühise kaitsevööndi ettepanek hõlmab kõiki väljaku äärde jäävaid mälestisi ja nende vahele jäävat avatud väljakuruumi.

Rakvere Vabaduse plats kujunes Eesti esimesel iseseisvusperioodil oluliseks linnaväljakuks. Vabaduse platsile anti nimi 1927. aastal, seejärel hakati ehitama väljakut piiritlevat hoonestust. Väljakut raamistavad esinduslikud hooned ja mälestusmärgid: Amandus Adamsoni loodud vabadussõja mälestussammas, Alar Kotli projekteeritud ühigümnaasiumihoone ja Pauluse kirik, Ernst Gustav Kühnerti kavandatud saksa eragümnaasiumi hoone. 1945. aastal rajati väljaku lääneküljele II maailmasõjas hukkunute ühishaud monumentiga, mille autor on samuti Alar Kotli. See on unikaalne kooslus, kus kõrvuti paiknevad 20. sajandi heitliku ajaloo tunnistajad: taastatud vabadus sõja mälestussammas kõrvuti punamonumentiga, millest omakorda asuvad üle platsi sama arhitekti sõjaeelsed tööd – esinduslik koolimaja ja kirik.

Rakvere Pauluse kirik, Rakvere ühigümnaasiumi ja Rakvere saksa eragümnaasiumi hoone on mälestiseks tunnistatud kultuuriministri 1998. aasta 30. märtsi määrusega. Vabadussõja mälestussammas on mälestiseks tunnistatud kultuuriministri käskkirjaga 26. juunist 2003 ja teises maailmasõjas hukkunute ühishaud 13. mail 1997 allkirjastatud määrusega.

Kaitsevööndi eesmärk on tagada kinnismälestiste vaadeldavus ja mälestistelt avanevate algupäraste vaadete säilimine.

---

²⁷⁹ Rakveres võeti mitu ehitis- ja ajaloomälestist ühise kaitse alla. Virumaa Teataja. BNS, 24.mai 2019. [<https://virumaateataja.postimees.ee/6690808/rakveres-voeti-mitu-ehitis-ja-ajaloomalesti-st-uhise-kaitse-alla>] 16.09.2025

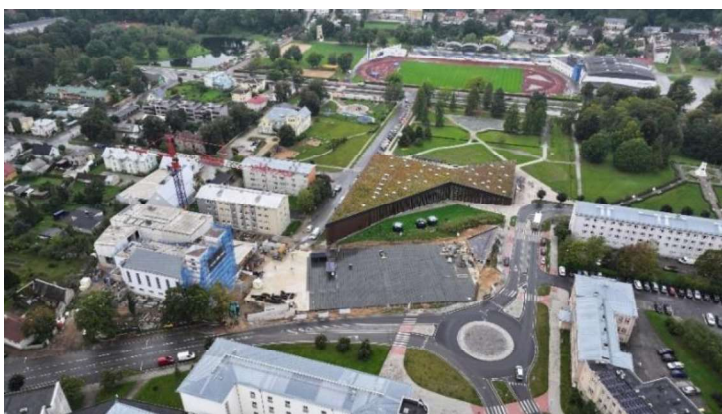

Foto c1: Arvo Pärtile pühendatud Ukuaru muusikamaja ehitus Rakveres. (Foto: Rene Kundla/ERR). Hoone vasakul, veel tornideta, kõrvale tuleb juurdeehitus mitmete ruumidega. Foto keskel on Riigigümnaasium, taamal linnastaadion²⁸⁰ /ehitatud 1929, renoveeritud 2004, tribüünidel 1795 istekohta/ ja sellest paremal spordihall.²⁸¹ All, ringist paremal heleda katusega hoones oli endine Rakvere saksa eragümnaasium, Nõukogude ajal Rakvere polikliinik.

Foto c2: Rakvere Gümnaasiumi (nimi kuni 1.09.2022; edasi nimeks Rakvere Vabanduse Kool /põhikool/ hoonekompleks. Foto: Meelis Meilbaum. Üle tänava paistab all paremal pool väike nurk kavandatud Pauluse kirikust.²⁸²

²⁸⁰ Rakvere linnastaadion oli allakirjutanu Rakvere perioodil oluliseks kohaks, kus sai sõprade ja koolikaaslastega mõõtu võetud. MR.: vaata lisatud osas P. S. (3).

²⁸¹ [<https://i.err.ee/resize?type=optimize&height=1780&url=https%3A%2F%2Fs.err.ee%2Fphoto%2Fcrop%2F2024%2F09%2F11%2F2543426h6705.jpg>] 17.09.2025

²⁸² [<https://f9.pmo.ee/ZefQIzChOZ0TgMv4hh5vAQ6cjr4=/14405/11/7838044t1hf569.jpg>] 16.09.2025

Vaadates seda Rakvere Gümnaasiumi hoonekompleksi ning kõrvutades seda ajaga kui ma Rakverest lahkusin, siis on siin olulised muutused toimunud:

- ei ole enam hoonet siseujulaga (nüüd on seal muruplats koolimaja otsas);
- endisele peahoonele ja võimlale on juurde ehitatud õppehoone Vabaduse tänava äärde (ühendatud peahoonega teise korruse kõrgusel võimlast mööduva galerii abil);
- juurde on ehitatud ka Vabaduse tänava äärse uue õppehoonega ristuv hoone Lembitu tänava ääres.

Foto c3: Rakvere 1. Keskkooli ujula. Peeter Tooming – Ajapaik.²⁸³

Konsulteerisin mõne endise klassikaaslasega, kes lõpetasid Rakvere 1. Keskkooli 1967. aastal. Sain vastuseks, et nende lõpetamise ajal oli veel alles siseujula hoone ning nemad õppisid 11. klassis juba Vabaduse tänava äärses õppehoones. Kuid Lembitu tänava äärset hoonet veel ei olnud.

Seega – kaudne järeldus:

- siseujula hoone lammutati pärast 1967. aastat;²⁸⁴
- uus täiendav õppehoone valmis pärast 1967. aastat;
- uus hoone valmis veelgi hiljem, sest nemad (minu endised klassikaaslased) 1967. aastal lõpetades seda hoonet ei mäletanud, st ilmselt ei olnud veel ehitatud.

---

²⁸³ [https://ajapaik.ee/media/uploads/2021/06/08/RM_F_1410207.jpg] 21.09.2025

²⁸⁴ Rakveres avati AQVA Hotel & Spa 2008. aastal ja sinna kuulusid vee- ja saunakeskus, kaks restorani ja spaakeskus. [https://et.wikipedia.org/wiki/Aqva_Hotel_%26_Spa] 17.09.2025.

MR.: ilmselt pärast seda hakkasid inimesed uut kompleksi külastama ning kooli siseujula tähtsus vähenes järsult, võib oletada, et ka majanduslikus mõttes muutus kooli ujula majandamine vähe- või mittetasuvaks.

Mingil ajal tekkis Rakvere ümbrusesse täiendavaid ujumisvõimalusi (Vinni, Kadrina), mis kindlasti olid paremate võimalustega sh kvaliteetsematest ehitusmaterjalidest kui nõuka ajal valminud kooli ujulas.

MR. märkused: alljärgnevast (viitele 50 vastav tekst) selgub, et

- siseujula lammutati 2007 kevadel;
- uus täiendav õppehoone Vabaduse tänava äärde ehitati aastal 2007, perioodil: 24. jaanuar 2007 (mullatööde algus) – 20. märts 2007 (nurgakivi panek) – 15. oktoober 2007 (kavandatud lõplikult valmimise tähtaeg);
- Lembitu tänava äärne hoone ehitati ilmselt pärast Vabaduse tänava äärse hoone valmimist 2007;
- allakirjutanu ei saa aru linnapea hr A. Jaadla ütlusest kooli Nõukogude-aegse juurdeehituse täielikust renoveerimisest, sest ei tea sellist juurdeehitust ning Alar Kotli poolt projekteeritud koolihoone valmis aastal 1938. Siis oli aga Eesti Vabariigi täieõiguslik aeg.

Siiski, allakirjutanu jätkas otsinguid Internetis ning avastas järgmist:²⁸⁵

Rakvere gümnaasiumi juurdeehitus,²⁸⁶ kuhu tulevad keele- ja arvutiklassid, raamatukogu ja Interneti-nurk, sai eile (MR.: 20.03.2007) nurgakivi.

Rakvere gümnaasiumi direktor Aivar Part ütles kooli juurdeehitusele nurgakivi panekul, et kui veel mõned aastad tagasi olid uusehitusteks peamiselt vaid pangad ja kaubanduskeskused, siis tänaseks on jõudnud järg ka kultuuri- ja haridusasutuste kätte.²⁸⁷ .....

“Ehituse käigus saab lisaks uue hoone valmimisele täielikult renoveeritud kooli Nõukogude-aegne juurdeehitus, uue näo saab ka kooli siseõu,” rääkis linnapea Andres Jaadla. ....

Rakvere gümnaasiumi juurdeehituse nurgakivisse asetati silinder, mis sisaldas linnavalitsuse ja kooli läkitusi tulevastele põlvedele, eilseid ajalehti, käibes olevaid rahatähti ja ajalehe Rakvere Sõnumid märtsinumbrit.

Linnavalitsuse läkituses oli muu hulgas kirjas lootus, et valmiv ehitus on gümnaasiumi peahoone arhitekti Alar Kotli töö vääriline. Juurdeehituse projekteerinud arhitekt Raul Kull arvas, et talle on see suur au ja ka suur vastutus arendada edasi Kotlist alguse saanut. “Ma loodan, et juurdeehitus aitab kaasa sellele, et siit koolist tulevad uued Alar Kotlid,” ütles Raul Kull. .... Arhitekt Raul Kull kinnitas aga nurgakivi panekut käejälje jätmisega segusse.

Juurdeehituse mullatöödega tehti algust 24. jaanuaril (2007). Kevadel (2007) lammutatakse kooli vana ujula, mille asemele rajatakse II korruse kõrgusel uut ja vana maja ühendav galerii. Kooli õuele rajatakse staadion ja mänguväljakud.

Tööd lähevad maksma 23,8 miljonit krooni, nende tarvis võttis linn laenu. Kõik tööd peaksid lõplikult valmis saama 15. oktoobriks (2007).

Allakirjutanu täiendused (2007)

---

²⁸⁵ Pulver, Andres. (2007). Rakvere gümnaasium saab sügiseks uueks. Virumaa Teataja, 21. märts 2007. MR.: jutt oli ilmselt Vabaduse tn äärsest hoonest, Lembitu tänava hoone ehitati ilmselt hiljem.

²⁸⁶ Endiste klassikaaslaste mälestuste alusel olid uues hoones klassiruumid ning ilmselt algselt kavandatud keele- ja arvutiklassid, raamatukogu ja Interneti-nurk seati mingil ajal hoonesse, mis ehitati pärast 2007. aastat ja paikneb nüüd Lembitu tänaval.

²⁸⁷ MR. märkus: selline suurepärane tähelepanek näitab seda, et lisaks kultuuri- ja hariduspoliitikale hakati ajapikku ka regionaalpoliitikaga tegelema.

Foto c4: Rakvere Pauluse kirik (arhitekt Alar Kotli), mida nõukogude ajal kasutati võimla-spordihoonena, käesoleval ajal restaureeritakse maestro Arvo Pärdi muusikamajaks.²⁸⁸

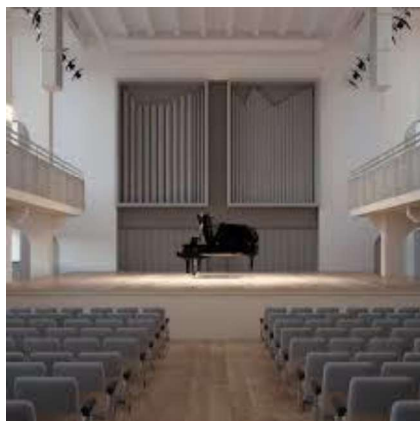

Foto c5: Uue muusikamaja kavandatav kontserdisaal.²⁸⁹

Foto c6: Veelkord maestro Arvo Pärt – 90. RAM-i kontserdi reklaam: 11.09.2025 Rakvere uues muusikamajas.²⁹²

²⁸⁸ [https://ajapaik.ee/photo-thumb/1293_22/800/rakvere-pauluse-kirik-vaade-arhitekt-alar/] 16.09.2025

²⁸⁹ [https://www.google.com/imgres?q=rakvere%20uus%20muusikamaja&imgurl=https%3A%2F%2Flookaside.fbxs.com%2Flookaside%2Fcrawler%2Fmedia%2F%3Fmedia_id%3D100077395676605&imgrefurl=https%3A%2F%2Fwww.facebook.com%2Fkuarumuusikamaja%2F&docid=Gaf_4xcCfOCNBM&tbnid=-GgpctwoaJdkpM&vet=12ahUKEwjxq-f13d-AIHRzYD9QQM3oECCYQAA..i&w=492&h=492&hcb=2&ved=2ahUKEwjxq-f13d-PaXWWIxAIHRzYD9QQM3oECCYQAA] 17.09.2025

Foto c7: Rakvere saksa eragümnaasium²⁹⁰ (ligikaudu .1930 - ligikaudu .1940).²⁹¹

Endises saksa gümnaasiumi hoones asus hiljem Rakvere polikliinik:

Foto c8: Rakvere ajalooline polikliinik (Rakvere Haigla Polikliiniku filiaal ja seal asub ka Hambaravikeskus, Tuleviku tänav 1).²⁹³

---

²⁹² [<https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRgRgtMr7NXjkIfJxVmPvWCEGMa-NO1VreodQ&s>] 17.09.2025

²⁹⁰ Kasutusel oli ka nimetus: saksa erarealkool. Saksa koolid lõpetatakse. Uus Eesti, nr. 300, 3 november 1939. [<https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=uuseesti19391103.2.74&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA----->] 17.09.2025

²⁹¹ [<https://ajapaik.ee/photo-thumb/123140/800/rakvere-saksa-gumnaasium/>] 16.09.2025

²⁹³ [<https://encrypted-tbn0/images?q=tbn:ANd9GcSkPPF1Ee-5E-VSPDzSjwYeBwnVY3SXoUPrxDmsSS0Z1DkENvLxLQ6hC8&s>] 16.09.2025

Foto c9: Rakvere Riigigümnaasium (Lai 36, alustas tööd 1. 09.2022).
Tagaplaanil: paremal endine Rakvere 1. Keskkool, vasakul elumajad ja keskel Rakvere polikliinik (kooli ja polikliiniku vahel kulgeb Tuleviku tänav paremale, mida mööda jõudis allakirjutanu ca 600 meetri järel koolist koju (Tuleviku 16/ Liiva 2).²⁹⁴

Foto c10: Vabaduse plats. Kaljo Bauman. Nõukogude ajal Suvorovi väljak, mälestussammas Suures Isamaasõjas langenutele. Taamal keskel

²⁹⁴ [[https://lh3.googleusercontent.com/gps-cs-s/AC9h4nptHNA8tNVQJsiSEbdIKgQevDHxwF4nosnBGr9jymAPfIQ7ZpELBaN8e2IvePsDw\]0R3ngnyp_mEnqkLyDjvjRbult7X7s5RX9rt3MPXkdLZTU_CxBvE-4ma-4kXGhajeB=s680-w680-h510-rw](https://lh3.googleusercontent.com/gps-cs-s/AC9h4nptHNA8tNVQJsiSEbdIKgQevDHxwF4nosnBGr9jymAPfIQ7ZpELBaN8e2IvePsDw]0R3ngnyp_mEnqkLyDjvjRbult7X7s5RX9rt3MPXkdLZTU_CxBvE-4ma-4kXGhajeB=s680-w680-h510-rw)] 16.09.2025

Rakvere Vallimäe varemend ja paremal EELK Rakvere Kolmainu kirik.²⁹⁵

Foto c11: Rakvere uuendatud keskväljak (Turuplats). ERR / Laura Raudnagel / Scanpix.²⁹⁶

Foto c12: Rakvere esimene pilvelõhkuja (makett), asukoht tänase Turuhoone naabruses.²⁹⁷

²⁹⁵ [<https://ajapaik.ee/photo-thumb/833790/800/rakvere-vabaduse-plats/>] 17.09.2025

²⁹⁶ [https://www.sirp.ee/wp-content/uploads/sites/2/2024/09/Sirp-35-24_0007__art_r2.jpeg] 17.09.2025

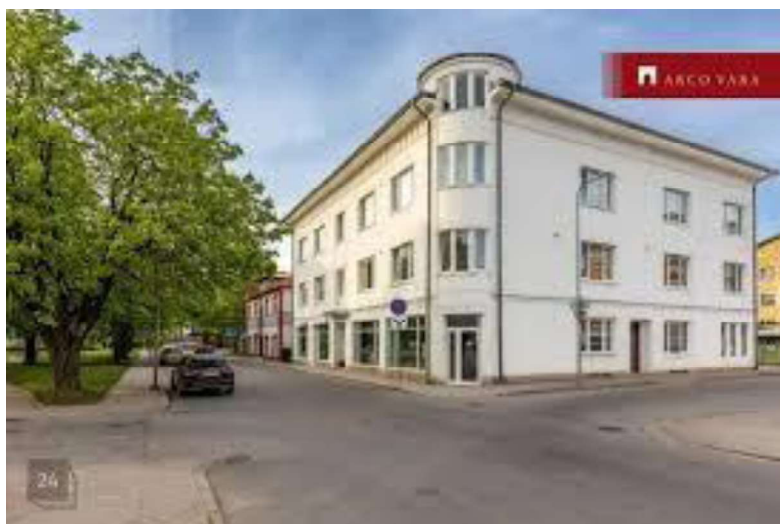

Foto c13: selle maja (Laada tn 5) teisel korrusel asus Rakvere Perekonnaseisu büroo, kus allakirjutanu 29.07.1072 abiellus Eha Leemetsaga. Järgnenud pulmapidu peeti Lääne-Viru maak. Vinni vallas endises Kulina mõisas (esmamainitud 1546. aastal; 1926–1999 asus hooned Kulina kool; puitehitus). Sellele järgnenud augusti esimene pool möödus Krimmis (Foros /vt lk 2/ ja paljud poolsaare vaatamisväärtused ning Must meri ujumiseks ja laevasõitudeks suurepärase Krimmi lõunavaadetega merelt).²⁹⁸

P. S. (3): Rakvere oli ka paljude teiste tuntud Eesti inimeste ning samuti allakirjutanu ja tema kaasaegsete-koolikaaslaste kodu- ja koolilinn

Ka alljärgnev on nii kultuuri- kui regionaalpoliitikaga seotud. Võttes aluseks Rakvere 1. Keskkooli, tema eelased-järglased (nimetamise järgi), siis Vikipeedia osalistel andmetel on kooli lõpetanud paljud tuntud eesti inimesed-vilistlased, kes on hiljem paljudesse Eesti ja maailma kohtadesse kas pikemalt või lühemalt siirdunud:²⁹⁹

Rudolf Allabert, Kuno Areng, Ivi Eenmaa, Arnold Green, Oleg Gross, Villem Gross, Els Heinsalu, Harri Ilja, Raimond Kaugver, Kaljo Kiisk, Vallo Kirs, Sven Kivisildnik, Alar Kotli, Peeter Kreitzberg, Rita Kroon, Hilja Kull, Ants Leemets, Tõnis Lehtmets, Lembitu Kuuse, Ando Leps, Jiiri Muttika, Lauri Mäesepp, Tõnis

²⁹⁷ Järg, Raul. (2024). Esimene Rakvere pilvelõhkuja – wiiekümne wersta peale ümberringi näha! Sirp, Eesti Kultuurileht. 20.09.2024. (MR: pealkiri osaliselt laenatud: Eduard Vilde „Pisuhänd“).[\[https://www.sirp.ee/esimene-rakvere-pilvelohkuja-wiiekumne-wersta-peale-umberringi-naha/\]](https://www.sirp.ee/esimene-rakvere-pilvelohkuja-wiiekumne-wersta-peale-umberringi-naha/) 17.09.2025

²⁹⁸ [\[https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GeSzi2z4UJi2tMEIGljO9U9YILA98SiP1mNMNA&s\]](https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GeSzi2z4UJi2tMEIGljO9U9YILA98SiP1mNMNA&s) 16.09.2025

²⁹⁹ Rakvere Vabaduse Kool – Vikipeedia. [\[https://et.wikipedia.org/wiki/Rakvere_Vabaduse_Kool#Vilistlasi\]](https://et.wikipedia.org/wiki/Rakvere_Vabaduse_Kool#Vilistlasi) 27.09.2025; MR.: Vabaduse Kool on nimi alates 1. septembrist 2022, tegemist on põhikooliga (Vabaduse tn 1), kooli teine hoone asub Tallinna tn 29.

Niinemets, Liina Olmaru, Raimo Pullat, Arvo Pärt, Ringo Ramul, Holger Roonemaa, Juhan Ross, Hannes Rumm, Peeter Rästas, Richard Sagrits, Arved Sapar, Ele Süvalep, Garmen Tabor, Uuno Taremaa, Enn Tarvel, Tambet Tasuja, Romulus Tiitus, Fredi-Armand Tomps, Osavald Tooming, Vallo Toomla, Tiit Tralla, Luule Tull, Richard Uutmaa, Aarne Vahuri, Endel Valk-Falk, Sergio Vares, Peep Varju, Arnold Vihman, Eve Viilup, René Vilbre, Aili Vint, Harry Õiglane jt.

* * *

Palju inimesi on kooli asutamise aastast 1912 kuni tänaseni selles õppeasutuses õppinud, ka allakirjutanu kaasaegsed, klassi- ja koolikaaslased. Kõik nad on olnud suurepäraseid kaasteelised. Alljärgnevalt peatun lühidalt kolmel koolikaaslasel, kellega elu on pidevamalt või episoodilisemalt kokku viinud, kuid vääramatult on ühendanud Rakvere kui kodulinn ja Rakvere 1. Keskkool kui hariduse kants.

Näiteks, allakirjutanu pinginaaber *Enn Leppik* kuuendast klassist (sündinud 21. juunil 1949). Samal ajal alustasime mõlemad Rakvere Lastemuusikakoolis akordeoni õpingutega. Mängisime kooli ühes 5-liikmelises tantsuansambelis (1964/65. õppeaastal oli meil koolis kolm ansamblit) liikmetena (Enn – klaveril, mina – akordionil); lõpetas Rakvere 1. Keskkooli 1967. Koolis tegeles Enn peamiselt kergejõustikuga, parimad tulemused olid kaugushüppes ja keskmaajooksudes.

Enn õppis Tartu Riiklikus Ülikoolis ja lõpetas majandusteaduskonna 1971. Seejärel

Foto d1: Enn Leppik³⁰⁰

suunati tööle Tartu Teraviljasaaduste Kombinaati ja elas siis Elvas ettevõtte ametikorteris. Õppis TRÜ aspirantuuris ja töötas samas hulk aastaid õppejõuna. Täna on eduka rahvusvahelise audiitorfirma ELSS OÜ juhataja, vandeaudiitor-partner ning elab Tartu lähedal Ülenurmes oma pereelamus.

Suhtleme Ennuga vähemalt paar korda kuus. Kõigi meie läbikäimise aastakümnete jooksul olen hästi ka Ennu sugulastega lävinud, eriti isa Endli ja venna Toomasega. Mõnel suvel olid meil toredad kokkusaamised, sh saunatamised ka Võsul.

* * *

Paralleelklassis õppis *Peeter Kreitzberg* (14. detsember 1948 Pärnu – 3. november 2011 Peking /oli töövisiidil/), lõpetas Rakvere 1. Keskkooli 1967 ja Tartu Riikliku Ülikooli matemaatikuna 1972. 1980 – pedagoogikakandidaat Leningradi Täiskasvanute Üldhariduse Instituudist, doktorantuur 1992–1993 Lundi Ülikoolis

---

³⁰⁰ [https://elss.ee/img/team/enn.jpg] 27.09.2025

Rootsis ja samas filosoofiadoktori kraad 1993.

Ta kuulus aastatel 1994–2004 Eesti Keskerakonda ja oli 1996–1999 Keskerakonna liikmena Tallinna abilinnapea. 1999–2002 kuulus ta Vihula vallavolikokku. Peeter oli Tartu (alates 1992) ja Tallinna ülikooli (alates 1997) haridusteooria professor, kultuuri- ja haridusminister (1995; olles 15-liikme-lises valitsuses üks kolmest ministrist, kes polnud varem kuulunud NLKP-sse), presidendikandidaat (1995), riigikogu liige alates 1999, oli Keskerakonna fraktsioonis IX Riigikogus ja ka riigikogu aseesimees 2001–2003; 2003–2005 oli X Riigikogus ja selle aseesimees). Aastatel 2003–2005 kuulus ta ka Tallinna Linnavolikokku. 1994–2004 oli ta Eesti Keskerakonna liige. Alates 2005. aastast kuulus ta Sotsiaaldemokraatlikku Erakonda.

Foto d2: Peeter Kreitzberg ³⁰¹

Peeter oli koolis eeskätt kergejõustiklane, aga võtsime mõõtu ka murdmaasuusatamises Rakvere Tammiku radadel.

Hea läbisaamine oli allakirjutanud ka Peetri ema Hilja Kreitzbergiga töö alasel. TPI-s (tänapäev TTÜ) töötamise ajal oli meie kateedril uurimislepingud kõigi Eesti tööstusministeeriumidega, sh liha- ja piimatööstuse ministeeriumiga. Kuna meil tuli ka ettevõtetega suhelda, sh Rakvere Lihakombinaadiga, siis seal abistas meid heatahtlikult Peetri ema, kes töötas kombinaadis peaökonomistina.

Toreda traditsiooni korraldas Peeter oma suvilas Eismal, kuhu paljude aastate 20. augustil kogunesid sõbrad-tuttavad taasiseseisvumise päeva tähistama. Mitmel aastal olime ka Enn Leppikuga osalised. Sageli osales Eismal ka Peetri vanem kolleeg ja sõber professor Ene Grauberg koos poeg Indrekuga.

Kreitzberg oli ka Eesti Rahvusringhäälingu nõukogu liige, Kalev SPA nõukogu liige, Tartu ülikooli kuratooriumi liige, muusikakadeemia kuratooriumi liige, Tallinna ülikooli kuratooriumi liige ja Eesti Spordiselts Kalev juhatuse liige.

Peeter Kreitzbergi ärasaatmine viimsele teekonnale toimus 18. novembril Tallinna

---

³⁰¹ [237](https://www.google.com/imgres?q=peeter%20kreitzberg&imgurl=https%3A%2F%2Ff8.pmo.ee%2FILA%2FEBQYar0y9jpsHkxvNedI%3D%2F685x0%2Ffilters%3Aformat(webp)%2Fnginx%2Fo%2F2009%2F11%2F03%2F259994t1h5a09.jpg&imgrefurl=https%3A%2F%2Fwww.postimees.ee%2F322627%2Fkreitzberg-sihtsuunitlusega-haridusmaks-pole-otstarbekas&docid=VAx1spgQSHXw2M&tbnid=1NRjrbmk1HHbrM&vet=12ahUKewij3IXv-PiPAXWSHBAlHYfXGEGQM3oECE8QAA..i&w=685&h=808&hcb=2&itg=1&ved=2ahUKewij3IXv-PiPAXWSHBAlHYfXGEGQM3oECE8QAA] 27.09.2025</p></div><div data-bbox=)

Ülikooli aulas ning ta sängitati mulda Metsakalmistul.
Ülikooli aulas istusime kõrvuti Lembitu Kuusega, leinates meie ühist koolivenda.
Hea sõbra ärasaatmisel oli kohal ka Enn Leppik oma perega.

* * *

Lembitu Kuuse (11. september 1950 Rakvere – 14. jaanuar 2017 Tartu), oli eesti tipp spordi-ajakirjanik ja matemaatik. Olime Lembituga koolikaaslased ja elasime Rakveres ühel tänaval (Lembitu elas – Liiva tänav 9, mina Liiva tänav 2). Lembitu Kuuse lõpetas Rakvere 1. Keskkooli 1969 kuldmedaliga ja 1974 Tartu Riikliku Ülikooli matemaatikateaduskonna rakendusmatemaatika eriala. 1974–1988 töötas ta õppejõuna Tartu Riikliku Ülikooli spordifüsioloogia kateedris (õpetas spordimetroloogiat). Lembitu oli ka ise suurepärase sportlane, eeskätt keskmaajooksudes, hiljem ka orienteerumises (sellel alal sai ta ka meistersportlaseks). Erilised hobid olid Lembitul seenel käigud, seente nõ sisse tegemine, saunavihtade tegemine ja saunatamine.

Foto d3: Lembitu Kuuse³⁰²

1988. aastast töötas Kuuse Eesti Televisioonis: 1988–1993 oli ETV Tartu korrespondent ning 1993 Eesti Rahvusringhäälingu sporditoimetuse vastutav toimetaja, saatejuht ja reporter (2014 ka juhataja kohusetäitja). Aastatel 1981–1993 oli ta ühtlasi ka Tartu maratoni infotalituse juht ning 1999. aastast suusatamise MK Otepää etapi korralduskomitee liige. Lembitu Kuuse vahendas aastast 1988 Eesti Raadios ning aastast 1992 Eesti Televisioonis ka olümpiamänge ja muid rahvusvahelisi suurvõistlusi. 2012. aastal pälvis ta pikaegse ja meelde jääva spordikommentaatori töö eest Eesti ringhäälingute liidu aastapremia Kuld-mikrofoni. 2015. aastal autasustati Lembitut Eesti kultuurkapitali preemiaga. Ka allakirjutanu nautis reportaaže, mis olid Lembitu poolt väga erinevatel spordisündmustel tehtud.

Legendaarne tippreporter ja pea alati naeratanud Lembitu Kuuse on maetud Metsakalmistule Tallinnas.

* * *

Allkirjutanu, *Matti Raudjärvi* (sündinud 5. augustil 1949 Rakveres), oli klassi- ja

---

³⁰² [[https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GeROWfVTF6ls2XQ4n-Iw49rwi3_](https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GeROWfVTF6ls2XQ4n-Iw49rwi3_NfVMF8wmeiza8zKm171mhx3D7TfXD&usqp=CAE&s)

NfVMF8wmeiza8zKm171mhx3D7TfXD&usqp=CAE&s] 27.09.2025

koolivend Rakveres nii Enn Leppiku, Peeter Kreitzberg'iga kui Lembitu Kuusega. Pärast üheksanda klassi lõpetamist Rakvere 1. Keskkoolis (1965) kui ema-isa otsustasid elukohta vahetada, kolis meie perekond (ema Salme, isa Arved, õde Maarika ja

allakirjutanu /MR./) Tallinnasse ning vanemad asusid uutele töökohtadele (ema: Tallinna Telefonikaugejaam; isa: Tallinna Autobussipark; õde jätkas õpinguid Tallinna 21. Keskkoolis ja MR. Tallinna 2. Keskkoolis /Reaalkool/). Lõpetasin 1968 Tallinna Kaugõppekeskkooli (kaks klassi ühe aastaga).

1974 lõpetasin Tallinna Polütehnilise Instituudi (TPI, tänane Tallinna Tehnikaülikool /TTÜ/). Selleks ajaks olin töötanud nii ettevõttes (enne kõrgkooli, õpingutest vabal ajal) kui Teenindusministeeriumi büroos.

1975 asusin tööle TPI majandusteaduskonna teenindusökonomika kateedris, kus õppisin ka aspirantuuris (1978 – 1981). 1978 viidi meie uurimisgrupp üle Eesti Infoinstituuti (põhjus: kateedrijuhataja ja väitekirja juhendaja, majandusteadlane dotsent Juhani Väljataga viidi Eesti NSV Riikliku Plaanikomitee korraldusel Infoinstituudi direktoriks).

Väitekirja kaitsesin Eesti TA Majanduse Instituudis, mille järel anti majandusteaduse kandidaadi (täna Eestis filosoofia doktori /PH D/) kraad. Väitekirja tulemuste põhjal anti NSV Liidu Riikliku Plaanikomitee korraldusel ja NSV Liidu Liha- ja Piimatööstuse Ministeeriumi käskkirja alusel Eesti NSV Liha- ja Piimatööstuse Ministeeriumile ning liha- ja piimatööstuse ettevõtetele (väitekirja valmis nende andmete alusel) Nõukogude Liidus ainuõigus Eesti tingimustele ja keskkonnale vastavaid majandusnäitajaid objektiivse majandusolukorra kavandamiseks ja hinnangute andmiseks kasutada.

Foto d4: Matti Raudjärv.³⁰³
Autor: Mari-Liis Raudjärv

1982 viidi meie osakond (olin isemajandamise osakonna juhataja) Plaaniinstituudi koosseisu (kuna dotsent Juhani Väljataga /5.11.1932 Tallinn – 28.05.1982 Tallinn/ lahkus meie seast ning Plaaniinstituudis oli pärast väitekirja kaitsmist loominguilsem töökeskkond). Osakond nimetati ümber – majandamismehhanismi täiustamise osakond (allakirjutanu jätkas juhatajana).

1984. aasta mais kutsus büroo Mainor direktor Ülo Pämits mind tööle Mainorisse, kuna Eesti kergetööstuses alustati üleliidulise tähtsusega turumajanduslike sugemetega majanduseksperimenti. Asusin tööle osakonnajuhataja-peainseneri

³⁰³ [https://ojs.utlib.ee/index.php/TPEP/article/download/15461/10434/15448] 27.09.2025

ametis.

1987. aasta jaanuariks oli minu töö tehtud ja otsustasin tagasi TPI majandusteaduskonna teenindusökonoomika kateedrisse minna, algul töötasin vanemteadurina, peatselt juhtivteadurina ja seejärel dotsendina. TPI-st lahkumisest 1978 kuni jaanuar 1987 ja edasi olin TPI-s ametis ka mittekoosseisulise õppejõuna, tehes õppetööd ettevõtetmajanduse teemadel.

1989. aasta oktoobri lõpus siirdusin DAAD-i stipendiumiga kolmeks kuuks Saksamaa LV-i (Kieli Ülikool, Frankfurti /Main/ Ülikool) stažeerima ning õppisin ja orienteerusin ümber rahvamajanduse valdkonnale, eeskätt majanduspoliitikale. Kahe-kolme kuulised stažeerimised Saksamaa ülikoolides ja uurimisasutustes kestsid vaheaegadega kuni 2016 jaanuar (summeritult peaaegu neli aastat). Sellel ajaperioodil stažeerisin ka Austrias Viini Majandusülikoolis ja korduvalt (aga ka varem, 1979 –1989) Venemaal Sošis (korraldaja Kubani Riiklik Ülikool). Lisaks olid sellel sajandil Ternopili Rahvusliku Majandusülikooli (Ukraina) korraldatud stažeerimised-seminarid Krimmis, Türgis, Kreekas jm. (mõnes riigis korduvalt).

Kui 1992. aastal alustati Eesti kõrgkoolides struktuurireformidega, asutasin Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonnas Eestis esimese majanduspoliitika õppetooli, olles selle juhataja ja professor.

1996 kutsuti mind Tartu Ülikooli (TÜ) majandusteaduskonna juhtkonna poolt mittekoosseisuliseks õppejõuks ning 1998. aastast vanemteaduriks. Võtsin pakkumised vastu, sest Tartus olid paindlikumad töötingimused. Kuna olin seotud ka lepinguliste uurimistöödega (kergetööstusettevõtted), siis jätkasin lepingutega juba majandusteaduskonnas Tartus. Tartu kõrval vajati mind ka Pärnus olevasse ülikooli kolledžisse.

2002. pakuti Pärnus täie koormusega õppetööd, samal ajal jätkasin ka Tartus. TÜ Pärnu kolledžis töötasin kuni august 2017 (hulk aastaid lisaks ka TÜ Narva Kolledžis osalise koormusega). Septembrist 2017 asusin tööle osalise koormusega nii Pärnus kui Narvas ning 2019 juunis lõpetasin Eestis tegevuse õppejõuna.

Allakirjutanu oli 9.09.2004 Pärnus, Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži ees avatud skulptuuri „Päikesekell“ teostamise taas algataja ja finantseerimise korraldaja (mõtte esi- autor oli 1699 tollase Tartu Ülikooli kantsler ja Liivimaa kindralkuberner Erik Dahlbergh). „Päikesekella“ autor on skulptor Hannes Starkopf (7. 01. 1965–19.08.2021). 2014 – 2017 stažeerisin Georgia Tehnikaülikoolis, igal aastal neli-viis nädalat. 2018 valiti Georgia Tehnikaülikooli külalisprofessoriks ja doktorantide välismaiseks juhendajaks.

Käesoleval ajal olen pensionil, ka Tartu Ülikooli emeeritus (2021) ning tegelen käesoleva ajakirja koostamise ja avaldamisega, samuti vastavalt võimalustele ka rahvusvahelise teaduskonverentsi ettevalmistamise ja vajadusel läbiviimisega. Samuti jälgin ja hoian silma peal majandusprobleemidel nii Eestis kui teistes riikides.

Kui meelistegevustest-hobidest rääkida, siis mitmete hulgas võib välja tuua metsa kasvatamise ja perepargi rajamise-arendamise (Lääne-Virumaal asuvas maakodus-metsatalus) ja saunatamise. Kui 2023. aastal püüdsin kokkuvõtteid teha, siis selgus, et 50 aasta jooksul (1973–2023) olen Eestis ligi 80. erinevas saunas viibinud-saunatanud. Kuna kõiki saunu sellise pika perioodi puhul ei mäleta, siis võib tegelikult ka üle 80 erineva sauna olla külastatud. Lisaks saunad kaheksas välisriigis, mõnes

mitmes erinevas saunas. Seega võib arvata, et kokku olen üle 100 sauna külastatud.

Ei hakka siinjuures enesest detailsemalt ja pikemalt kirjutama, sest olen varem ise ja ka kolleegid on kirjutanud käesoleva ajakirja numbrites 1-2/1999 ja 1-2/2024 (siis olid mul nn juubelisünnipäevad – 50 ja 75), ka käesoleva artikli alguses on lühidalt faktoloogiat.

* * *

Elan juba pikemat aega, aastast 1966, pereelamus-villas Pirita-Kosel koos vanematega (algul ja abielludes elas seal ka õde Maarika pere ning Matti algul üksi ja abielludes koos enese perega). Nüüdseks on isa Arved paraku Ambla kirikuaias (lahkus 26. jaanuaril 2019), käesolevast aastast ka ema Salme (lahkus meie seast 13. jaanuaril 2025) ja puhkab oma abikaasa kõrval. Mõlemad on sealt kandist pärit (isa Amblast veidi üle 10 km Tamsalu poole, Karkuse külast, ema Räsna külast Amblast alla 10 km Tapa suunas).

All oleval fotol (autor Tiit sen. Mäekivi) on näha suitsusaun³⁰⁴ MR kinnistul Pirita-Kosel, kus esimese saunatamise ja vihtlemise tegin koos isaga oktoobris 1995 kui ma järjekordselt pikemalt stažeerimiselt Saksamaalt Kielist tagasi saabusin. Saunajutt (joonealuse viide 97, mis jätkub järgmistel lehekülgedel) on osaline informatsioon Võrumaa suitsusaunatava kohta seoses UNESCO-le esitatud taotlusega).

MR. tähtpäevad, mida on sõpradega koos erineval moel ja kohas tähistatud (Kaasiku talus, Rakvere Tammikus; Tallinnas Pirita-Mähel; Harju maakonnas Viimsis):

1999 – sain 50. Koos sõpradega rajasime maakodusse-metsatallu perepargi, istutades hulgaliselt erinevaid pargipuid. Öhtune koosviibimine toimus minu endises sünni-, kodu ja koolilinnas Rakveres, toredas iidse Tammi-kus asuvas Villa Therasas (kohal oli ka pinginaaber-sõber Enn Leppik koos Margitiga). (fotod viitega 98 ja 99)

2009 – sain 60. Öhtune koosviibimine oli sõprade seltsis Mähel asuvas Ecolandi kompleksis (kohal olid ka endised koolivennad Enn Leppik koos abikaasa Margitiga ja Peeter Kreitzberg koos kaasaga).

2014 – sain 65. *Ei tähistanud.*

---

³⁰⁴ Kultuuriminister Rein Lang allkirjastas 20. märtsil 2013 taotluse, millega Eesti esitas võro-

Foto d5: Pildistatud MR. elamu korstna otsas. All suitsusaun, ülal taamal näha Kloostrimetsa ja Pirita jõe ääres kasvavad männid
Mõlema foto autor: Tiit sen. Mäekivi

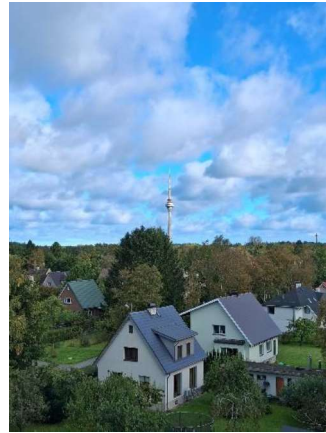

Foto d5-1: Pildistatud MR. elamu korstna otsas. Taamal keskel on näha teletorn; sama näeb ka elamu põhja ja kirde poolsetest akendest.

Foto d6: Villa Theresa Rakvere Tammikus, vaade väljast.³⁰⁵

keste suitsusaunakombestiku UNESCO vaimse pärandi esindusnimekirja. Selle nimekirja eesmärk on tutvustada põlvest põlve edasi antud teadmisi, oskusi, kombeid ja tavasid, mida kogukonnad tänapäeval tähtsaks peavad ja mille püsijäämise eest nad hea seisavad. Suitsusaunatava kandmine esindusnimekirja otsustati 2014. aasta lõpus.

Suitsusaun on võrokeste jaoks igapäevaolu oluline osa. Saunas käiguga on seotud rikkalik ja omanäoline kombestik, mis hõlmab lisaks saunas käimise kommetele ka sauna kütmise, saunavihtade tegemise ning sauna chitamise oskusi. Samuti teadmisi saunas ravitsemise ja liha suitsutamise kohta.

Foto d7: Villa Theresa Rakvere Tammikus, vaade seest.³⁰⁶

Taotluse koostamist juhtis Võrumaa vabatahtlik suitsusauna koostöökogu, mis tegutses kohalike organisatsioonide toel. Kolmeaastase ettevalmistustöö käigus olid koostöökogu heaks part-neriks kohalikud elanikud, ülikoolid ja uurimisasutused, kohalikud omavalitsused ja riik. UNESCO nimekirja jõudmiseks tehtud töö aitab suitsusaunakombestikul edasi kesta just tänu

³⁰⁵ [https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQ3qAnHY3NfTpzyL52bure0_3zF07LJwG93A&s] 28.09.2025

³⁰⁶

[https://www.google.com/imgres?q=villa%20theresa&imgurl=https%3A%2F%2Fwww.villatheresa.ce%2Fwp-content%2Fuploads%2F2021%2F11%2Fresto_villa_theresa.jpg&imgrefurl=https%3A%2F%2Fwww.villatheresa.ce%2F&docid=SdVk0ogz_uJaIM&tbnid=t47kP5Rh8QM30M&vet=12ahUKewjrgoz6kfuPAxUVDRAIHV2cJp8QM3oECBsQAA..i&w=1920&h=1278&hcb=2&ved=2ahUKewjrgoz6kfuPAxUVDRAIHV2cJp8QM3oECBsQAA] 28.09.2025

kohalike inimeste teadlikule ja eesmärgipärasele tegutsemisele. Õpitoad, uurimistööd, nüüdisaegse kombestiku kogumine, film, raamat ja rändnäitus Võrumaa suitsusaunadest on vaid mõned näited tehtust.

2013. aasta märtsi seisuga oli UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirjas 257 kultuurinähtust, millest kolm pärines Eestist: Kihnu kultuuriruum, Eesti, Läti ja Leedu laulu- ja tantsupidude traditsioon ning Seto leelo.

Allikas: Võrumaa suitsusaunatava esitati UNESCO vaimse pärandi nimekirja. [<https://unesco.ee/vorumaa-suitsusaunatava-esitati-unesco-vaimse-parandi-nimekirja/>] 28.09.2025

Võrokeste kogukonda jõudsid jaanuaris 2015 UNESCO vaimse kultuuripärandi komitee istungi dokumendid: otsus ning tunnistus Võrumaa suitsusaunatradsiooni kandmisest inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja.

Allikas: Saunakombed UNESCO-s. [<https://savvusann.ee/et/saunakombed-unescos/>] 28.09.2029

MR. märkus: 2025 kevadel täitsin oma suitsusauna kohta vastava ankeedi ja saatsin selle suitsusaunade loenduse koordinaatorile. Kiirelt, 7. aprillil 2025 sain vastuse, et minu saun on loendatud (nr 112, 5.04. 2025). Seega lülitati ka minu suitsusaun sellesse nimistusse, olles ühtlasi UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirjaga seotud. Nii on siin tegemist

Foto d8: Rannarestoran PAAT, vasakul katuse alune väliterrass. Pildistatud kõrval oleva Viimsi Vabaõhumuuseumi poolt.³⁰⁷

- 2019 – sain 70. Pärastlõunane koosviibimine oli sõprade seltsis Viimsis mere ääres rannarestoranis PAAT katusega kaetud väliterrassil. Kohal olid ka endine pinginaaber koolivend Enn Leppik ja abikaasa Margit; meenutasime Peeter Kreitzbergi, kes puhkab juba 18. novembrist 2011 Metsakalmistul. (fotod viitega 100 ja 101)
- 2024 – sain 75. *Ei tähistanud, sest ema oli haige, elukaaslane Tiina raskelt haigena Tartus Maarjamõisa haiglas, lapsed (tütar Mari-Liis ja tema poeg Julius Marcus) Eestist eemal.*
- 2029 – Sooviksin nii käesoleva ajakirja koostamise-väljaandmise kui konverentsi korraldamise üle anda noorematele, vajadusel konsultandina nõustada või kui on tervist, rahulikult edasi elada ja hobidega tegeleda!?

---

kultuuripoliitikaga, mis on käesoleva artikli teemaks, laiemalt võttes ka regionaal- ja veel üldisemalt – majanduspoliitikaga.

Vana-Võromaa suitsusaunatava on UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirjas aastast 2014, aga puudub hea ülevaade suitsusaunade kasutusest praegusaja Eestis. Arvatakse, et Eestis on 2000–4000 suitsusauna. ...

Teitava uuringu käigus soovitakse saada täpsem ülevaade suitsusaunade arvust, asukohtadest ja kasutuse sagedusest ning ka suitsusaunatavadest. Saadud andmeid saab võrrelda Tamara

³⁰⁷ [<https://img.tableonline.fi/restaurant/209-1536913081071.jpeg?dpr=1&q=90&auto=format&w=768&h=768>] 28.09.2025

Foto d9: Rannarestoran PAAT päikeseloojangus, loojangu suunas vaadates on kaldapealsel katuse alune väliterrass.³⁰⁸

* * *

Käesolevas artiklis ja sellele juurde kirjutatus (P. S. (1), P. S. (2) ja P. S. (3)) on mitmekesistamise ja põhjalikuma-detailsema informatsiooni pakkumise eesmärgil esitatud hulgaliselt fotosid, mis loodetavasti ei häiri lugejaid ega kahanda artikli sisulist väärtust.³⁰⁹

Aprillis – septembris 2025
Tallinnas, oma kodus,
elamus-villas Pirita-Kosel asuvas kodukontoris,³¹⁰

Lugupidamisega
Matti Raudjärv (peatoimetaja)

Habichti uurimusega 1960-ndatel, mis on avaldatud raamatus „Eesti saun“ (Tamara Habicht, 1972, Valgus).

Allikas: Seletuskiri suitsusaunade loenduse kohta. [<https://savvusann.ee/et/loendus/>]28.09.2025

³⁰⁸ [<https://img.tableonline.fi/restaurant/209-1498651416432.jpeg?dpr=1&q=90&auto=format&w=960&h=960>] 28.09.2025

³⁰⁹ Fotod ei ole algusest lõpuni järjestikku numereeritud, vaid nn osade kaupa ning on ka tähti kasutatud.

³¹⁰ Pirita linnaosa on 18,7 km² suurune haldusterritoorium linna kirdeosas, mis piirneb Lasnamäe linnaosaga lõunas, Kesklinna linnaosaga läänes ja Viimsi vallaga (Harjumaa) idas. Pirita linnaosas on üheksa asumit: Iru, Kloostrimetsa, Kose, Laiaküla, Lepiku, Maarjamäe, Merivälja, Mähe ja Pirita.

Kasutatud allikad:

1. Ajakirja asutajale ja konverentsiseeria algatajale Matti Raudjärv`ele pühendatud eriväljaanne – 75. Toimkonnad. / Special Editon in Honour of Matti Raudjärv, founder of the journal and initiator of the conference series – 75. Editorial boards. Estonian Discussions on Economic Policy / Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik / Eesti majanduspoliitilised väitlused. Nr. 1-2. Tallinn: Mattimar OÜ, lk. 126 – 137; 140 – 145.
2. Arvo Pärdi 90. sünnipäeva aasta. (12.12.2024). Arvo Pärt 90. [<https://www.arvopart.ee/arvo-pardi-90-sunnipaeva-aasta/>] 16.08.2025
3. Arvo Pärt – Arvo Pärdi Keskus. [<https://www.arvopart.ee/arvo-part/>] 14.09.2025
4. Arvo Pärt Paide südames. Maaleht nr 33 (1975), 14. august 2025, lk. 33
5. Avatud Talude Päevad 2025. Maaleht nr 27 (1969), 3. juuni 2025, lk. 29 – 32
6. **Eesmaa, Enn.** (2025). Teekond, mis viis tintinnabulini. Maaleht nr 37 (1979 11. september 2025, lk. 39 – 41.
7. Eesti monumentide e-kataloog. [<https://www.monument.ee/vaike-maarja-vald/unikula-tuudur-vettik>] 24.09.2025
8. Eesti Muusika Infokeskus. (2011). Vettik, Tuudur. [<https://www.emic.ee/?sisu=heliloojad&mid=32&id=109&lang=est&action=view&method=biograafia>] 24.09.2025
9. Eesti suurim laadakalender [<https://laadakalender.ee/janeda-talupaevad/>] 15.08.2025
10. I LAULUPIDU (1869) – Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA. [<https://sa.laulupidu.ee/ajalugu/i-laulupidu/>] 24.09.2025
11. XII LAULUPIDU (1947) – Laulu- ja Tantsupeo SA. [<https://sa.laulupidu.ee/ajalugu/xii-laulupidu/>] 24.09.2025
12. XVII ÜLDLAULUPIDU (1969) – Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA. [<https://sa.laulupidu.ee/ajalugu/xvii-uldlaulupidu/>] 24.09.2025
13. Euroopa Komisjon. (2024). Kultuur Euroopa linnade keskmes. Teadevahetuse peadirektoraat. 4. september 2024. [https://commission.europa.eu/news-and-media/news/peeting-culture-heart-european-cities-2024-09-04_et] 14.06.2025
14. Directmarketing OÜ (2025). Eesti laulu- ja tantsupeole pühendatud hõbemedal... 2025; nr 187.
15. Directmarketing OÜ (2025). Eesti laulu- ja tantsupeo 150. sünnipäevale pühendatud hõbedane mälestusmedal... 2025; nr 044.
16. Directmarketing OÜ (2025). 1933. aastal emiteeritud laulupeamündi koopia. Autentsuse sertifikaat, nr. 0353.
17. Directmarketing OÜ (2025). Tantsupeole pühendatud medal.
18. Hauka laat (2025). [https://et.wikipedia.org/wiki/Hauka_laat] 15.08.2025
19. Internet: Muuseumi öö 2025 korraldusest; Maaleht nr 19 (1961) 8. mai 2025, lk. 31–34
20. **Järg, Raul.**(2024). Esimene Rakvere pilwelõhkuja – wiiekümne wersta peale ümberringi näha! Sirp, Eesti Kultuurileht. 20.09.2024. [<https://www.sirp.ee/esimene-rakvere-pilwelohkuja-wiiekumne-wersta-peale-umberringi-naha/>] 17.09.2025
21. **Laaneots, Annela** (2024). Euroopa kultuuripealinn Tartu 2024 – panus piirkonna

- kultuurist kantud arengusse / European capital of culture Tartu 2024 – a contribution to the cultural development of the region / Kulturhauptstadt Europas Tartu 2024 – ein Beitrag zur kulturellen Entwicklung der Region.
Estonian Discussions on Economic Policy / Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik / Eesti majanduspoliitilised väitlused. Nr. 1-2. Tallinn: Mattimar OÜ, lk. 22 – 36 (print, CD)
22. Maalehe Eakate festival 2025, Eesti Rahva muuseum 22.mai, Tartu, Delfi Meedia, mai 2025, 40 lk.
  23. Maailma ülikoolide edetabelid: Tartu Ülikool parandas kohta, TTÜ langes. [https://novaator.err.ee/1100566/maailma-ulikoolide-edetabelid-tartu-ulikool-parandas-kohta-ttu-langes] 13.08.2025
  24. **Martin, Margus.** (2028). Rakveres toimub aktsioon Vabaduse platsi kaitseks. Virumaa Teataja, 11. mail 2018.
  25. Muuseumikaart. [https://piletikeskus.ee/et/e/8ffd7d] 16.08.2025
  26. **Oll, Sulev** (2025). Heli Jürgenson: kuni tahame laulda, jääb pidu alles! Maaleht nr 28 (1970) 10. juuli 2025, lk. 37.
  27. **Paavle, Silja** (2025). Me suudame üheskoos kõike. Maaleht nr 28 (1970) 10. juuli 2025, lk. 37
  28. **Pakats, Maarja** (2023). Eesti pealinn Tallinn – Euroopa roheline pealinn 2023 / Tallinn, die Hauptstadt Estlands – die grüne Hauptstadt Europas 2023 / Tallinn, the capital of Estonia – the green capital of Europe 2023. Estonian Discussions on Economic Policy / Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik / Eesti majanduspoliitilised väitlused.
  29. Pärdi päevad 2025 Hiiumaal. [https://piletikeskus.ee/et/e/8ffd7d] 16.08.2025
  30. Pärdi päevad 2025 Saaremaal. [https://piletikeskus.ee/et/e/tp59bj] 16.08.2025
  31. Pärdi päevad 2025 Tallinnas: Arvo Pärt 90. [https://www.visittallinn.ee/est/k%C3%BClastaja/mida-s%C3%14155/pardi-paeva-d-2025-arvo-part-90] 16.08.2025
  32. Rahvamuusikapidu (2025). [https://et.wikipedia.org/wiki/Rahvamuusikapidu] 14.08.2025
  33. **Raudjärvi, Matti.** (2022). Kolmkümmend korda teaduskonverentse ja kolmkümmend aastakäiku teadusajakirja „Eesti majanduspoliitilised väitlused“ / Dreissig Wissenschaftskonferenzen und dreissig Jahrgänge der Wissenschaftszeitschrift „Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik“ / Thirty scientific conferences and thirty annual volumes of the scientific journal Estonian discussions of Economic Policy. Estonian Discussions on Economic Policy / Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik / Eesti majanduspoliitilised väitlused. Nr. 1-2. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag, Mattimar OÜ, lk. 155-173
  34. **Raudjärvi, Matti** (1997). Majanduspoliitika alused. 2. väljaanne. Tallinn, Tartu: Mattimar OÜ, 107 lk.
  35. **Raudjärvi, Matti** (2000). Majanduspoliitika alused. 3. täiendatud väljaanne. Tallinn, Tartu: Mattimar OÜ, 158 lk.
  36. **Raudjärvi, Matti.** (2024). NATO ja Euroopa Liit, nende arengud viimase 20 aasta jooksul. *Sissejuhatavaid mõtteid hetkeolukorrast.* / NATO and the European Union, their developments in the last 20 years. *Introductory thoughts on the current situation.* Estonian Discussions on Economic Policy / Estnische Gespräche über

Wirtschafts Politik / Eesti majanduspoliitilised väitlused. Nr. 1-2. Tallinn: Mattimar OÜ, lk. 37–55

37. **Raudjärv, Matti.** (2023). 30 aastat kirjastus-, konverentsi-, konsultatsiooni- ja koolitusfirma Mattimar OÜ asutamisest / 30 years from the establishment of the Mattimar OÜ (Ltd) publishing, conference, consultation and training company / Nr. 1-2. Tallinn: Mattimar OÜ, lk. 151 – 154
38. **Raudjärv, Matti.** (2024). 40 aastat esimesest nn laevakonverentsist ja ajakirja asutamisest (mai 1984) / 40 years from the first, so-to-say ship conference and the foundation of journal (May 1984). Estonian Discussions on Economic Policy / Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik / Eesti majanduspoliitilised väitlused. Nr. 1-2. Tallinn: Mattimar OÜ, lk. 148–156
39. **Raudjärv, Matti.** (2022). 390 aastat Tartu ülikooli asutamisest / 390 Jahre seit der Gründung der Universität Tartu / 390 years since of the founding of the University of Tartu. Estonian Discussions on Economic Policy / Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik / Eesti majanduspoliitilised väitlused. Nr. 1-2. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag, Mattimar OÜ, lk. 27- 48
40. **Raudjärv, Matti.** (2023). 2023 on Eestis sauna-aasta. Saared, hiidlased ja saun / 2023 ist das Jahr der Sauna in Estland. Inseln, Insulaner von Hiiumaa und Sauna / 2023 is the year of the Sauna in Estonia. Islands, giants and sauna. Estonian Discussions on Economic Policy / Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik / Eesti majanduspoliitilised väitlused. Nr. 1-2. Tallinn: Mattimar OÜ, lk 54 – 75
41. **Raudjärv, Matti.** (2023). Sauna experiences in Estonia, Baltic states and Nordic countries / Sauna kogemustest Eestis, Balti riikides ja Põhjamaades. Estonian Discussions on Economic Policy / Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik / Eesti majanduspoliitilised väitlused. Nr. 1-2. Tallinn: Mattimar, p 116–125; CD: lk. 180–238.
42. **Raudjärv, Matti** (1995). Sissejuhatus majanduspoliitikasse. Teoreetilised põhi- alused ja kategooriad. Tallinn: Mattimar AS, 83 lk.
43. Roheline Tallinn (2025). [<https://roheportaal.delfi.ee/kategooria/120000154/rohe-line-tallinn>] 4.08.2025
44. Saksa koolid lõpetatakse. Uus Eesti, nr. 300, 3 november 1939. [<https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=uuseesti19391103.2.74&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA----->] 17.09.2025
45. Saunafestival 16. augustil 2025 Valgas (Saunatänav 25). [<https://visitvalgavalka.com/et/saunatanav-25/>] 16.08.2025
46. **Siil, Ragnar** (2022). Linn tulvil muusikat – Tallinn kui rahvusvaheliselt tunnustatud UNESCO muusikalinn / Eine Stadt voller Musik – Tallinn als international anerkannte UNESCO-Stadt der Musik / City full of music – Tallinn as internationally recognised UNESCO City of Music. Estonian Discussions on Economic Policy / Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik / Eesti majanduspoliitilised väitlused. Nr. 1-2. Berlin, Tallinn: Berliner Wissenschafts-Verlag, Mattimar OÜ, lk. 49-57 (print, CD)
47. **Sikk, Rein.** (2025). Kuidas kuulus helilooja lõhki kuivas ja muu hulgas kitseks muutus. Maaleht nr 37 (1979 11. september 2025, lk. 40 – 41.
48. **Sikk, Rein.** (2025). 11 000 tantsijat võtavad oma palga pisarates välja. Maaleht nr 28 (1970) 10. juuli 2025, lk. 34-35.

49. Spordipealinn. [<https://sport.tallinn.ee/et>] 28.09.2025
50. Tallinn (2025). [<https://et.wikipedia.org/wiki/Tallinn>] 10.04.2025
51. Tallinn – UNESCO muusikalinn (2025). [<https://www.visittallinn.ee/est/k%C3%BClastaja/loe-soovitusi/k%C3%B5ik-artiklid-soovitused/tallinn-E2%80%93-unesco-muusikalinn>] 15.06.2025
52. Tartu (2025). [https://et.wikipedia.org/wiki/Tartu#Tervishoid_ja_sotsiaalhoolekannne] 14.06.2025
53. UNESCO (2025). [https://www.google.com/search?q=UNESCO&rlz=1C1NHXL_etEE741EE752&oq=UNESCO&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqBggAEEUYOzIGAAQRRg7MggLARBFGCcYOzIOCAIQRRgnGDsYgAQYigUyBggDEEUYOzINCAQQLhjHARjRAxiABDIHCAUOABiABDIHCAYQABiABDIGCAcLOWowajeoAgCwAgA&sourceid=chrome&ie=UTF-8] 15.06.2025
54. Vikipeedia. Vettik, Tuudur. [https://et.wikipedia.org/wiki/Tuudur_Vettik] 24.09.2025
55. Viru Folk. Maaleht nr 31 (1973) 31. juuli 2025, lk. 14
56. Võrtsjärve XVI Kala- ja käsitöö laat 2025. Maaleht nr 23 (1965), 5. juuni 2025, lk. 21
57. **Õunmaa, Oliver** (2025). Ära tule, ära mine ja vihmavari anna ka siia! Maaleht nr 28 (1970) 10. juuli 2025, lk. 36.